

ŽIVLJENJE IN DELO JOSIPA ŽONTARJA

Ob stoletnici rojstva

Ljubljana - Kranj 1996

**ŽIVLJENJE IN DELO
JOSIPA ŽONTARJA**

Ob stoletnici rojstva

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Mestna občina Kranj

Ljubljana-Kranj 1996

110 86

ŽIVLJENJE IN DELO JOSIPA ŽONTARJA

Ob stoletnici rojstva

N 13 -06-1996 / 491

Izdajateljca: Zveza zgodovinskih društev Slovenije,
Mestna občina Kranj

Uredil: dr. Jože Žontar

Prevajanje v nemščino: Niko Hudelja

Računalniški prelom: Uroš Čuden, MEDIT d.o.o.

Tisk: Skušek

Naklada: 1000 izvodov

Izdajo je finančno podprl tudi Zgodovinski arhiv Ljubljana

Slika na naslovnici: Veduta Kranja iz leta 1649 - reprodukcija bakroreza topografa Meriana (iz fototeke Gorenjskega muzeja, Kranj)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.1(497.12):929 Žontar J.

ŽIVLJENJE in delo Josipa Žontarja : ob stoletnici rojstva /
[uredil Jože Žontar]. - Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev
Slovenije ; Kranj : Mestna občina, 1996

ISBN 961-90315-1-2 (ZZDS)
1. Žontar, Josip 2. Žontar, Jože
59268864

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-114/96-mb/sp z dne 18. 4. 1996 šteje zbornik Življenje in delo Josipa Žontarja med proizvode, za katere se plačuje 5 % davek od prometa proizvodov.

KAZALO

<i>Vitomir Gros:</i> Predgovor	5
<i>Jože Žontar:</i> Prelomna leta v očetovem življenju	7
<i>Darja Mihelič:</i> Problematika raziskovanja lokalne zgodovine in vloga Josipa Žontarja v njej	15
<i>Sergij Vilfan:</i> Josip Žontar in pravna slavistika	25
<i>Ferdo Gestrin:</i> Delo Josipa Žontarja za gospodarsko in socialno zgodovino	33
<i>Franc Rozman:</i> Prispevek Josipa Žontarja k zgodovinopisju Jugovzhodne Evrope	41
Zusammenfassung.....	45
Bibliografija	49

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Prelomna leta v očetovem življenju

Jože Žontar

23. septembra 1995 je minulo sto let, odkar se je dr. Josip Žontar rodil na Jesenicah, oziroma natančneje na Savi, kot je zapisano v krstnem listu.¹ Oče Primož je bil po rodu iz Sv. Duha pri Škofji Loki, mati Ana pa iz Untersiebenbrunn am Marchfeld na Dolnjem Avstrijskem. Mladost je preživljal nekaj časa v Škofji Loki, kamor se je s starši preselil, ko mu je bilo 7 let, nato pa v Kranju, kjer so se starši ustalili. Tako je v osnovno šolo hodil v Škofji Loki, klasično gimnazijo, ki je že tedaj slovela po odličnih profesorjih, pa obiskoval v Kranju. Kot abiturient je doživel prvo veliko razočaranje, ki je v mnogočem povzročilo, da je bila njegova življenjska pot tako krivično zalomljena. Nekateri gimnazijski profesorji, ki jim je naivno zapupal, so ga vpletli v proces proti dijakom preporodovcem, ki so videli rešitev slovenskega naroda v politični skupnosti s Hrvati in Srbi izven Avstro-Ogrske monarhije, in na kar je bila oblast po atentatu v Sarajevu junija 1914 še posebno pozorna. Vendar oče na obravnavi ni hotel pričati proti sošolcem. Po vojni so se ti dogodki javno obravnavali, pojavljala so se tudi namigovala o Žontarjevi vpletenosti, ki pa so bila, kot je zapisal ob očetovi osemdesetletnici pokojni akademik dr. Bogo Grafenauer, "izraz skrivenčenega slovenskega mišljenja med obema vojnama, da bi se na račun mladega študenta reševalo ugled spoštovanega slovenskega književnika" (mislil je na dr. Ivana Preglja, v času omenjenih dogodkov, profesorja na kranjski gimnaziji).²

Po odlično opravljeni maturi julija 1914, to je v dneh tik pred začetkom prve svetovne vojne, se je Žontar posvetil študiju zgodovine in zemljepisa na Filozofski fakulteti dunajske Univerze. Slovenci tedaj še nismo imeli svoje univerze in je bila to običajna pot do visokošolske izobrazbe. Še kot gimnazijec se je ob pomoči profesorja Franca Komatarja³, takrat vidnega strokovnjaka na arhivskem področju (bil je nekaj časa kranjski deželni ar-

1 Pavle Blaznik, Profesor dr. Josip Žontar, Loški razgledi 29/1982, str. 141-142; Bogo Grafenauer, In memoriam dr. Josip Žontar (23. IX. 1895-24. IV. 1982), Zgodovinski časopis 37/1938, str. 235-241; Slovenski biografski leksikon IV/15, Ljubljana 1991, str. 1004-1006; podatki so razen tega vzeti po zapuščini, ki je v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, enoti Kranj.

2 Bogo Grafenauer, Ob osemdesetletnici Josipa Žontarja, Kronika 23/1975, str. 180-182.

3 Slovenski biografski leksikon, zv. 4, Ljubljana 1932, str. 492.

hivar, nato pa najbolj plodovit zaupnik arhivske sekcije dunajske Centralne komisije za umetnostne in zgodovinske spomenike na Kranjskem) posvečal poglobljenemu študiju zgodovine. Vojna leta - bil je oproščen vojaške službe iz zdravstvenih razlogov - je oče tako preživeljal na Dunaju, v upanju, da mu bodo uspehi pri študiju odprli pot do službe na ustanovi, kjer se bo lahko posvetil znanstvenemu delu. Julija 1919 je bil na Dunaju promoviran z disertacijo Zgodovina trgovine na Kranjskem od 13. do 16. stoletja. Pričakovanega rezultata pa ni bilo, kljub temu da je v študijskem letu 1916/17 obiskoval tudi pripravljalni del tečaja na Inštitutu za avstrijsko zgodovinsko raziskovanje na Dunaju, kjer je bil glavni poudarek na zgodovinskih pomožnih vedah. Iz dunajskega Državnega arhiva, kjer se je potegoval za zaposlitev, so mu odgovorili, da kot državljan nove Države Srbov, Hrvatov in Slovencev žal nima kaj iskati v avstrijski državni službi.

Nove okoliščine so narekovale očetu, da se je začel doma ozirati po službi, ki bi bila v skladu z njegovimi željami. Takratne razmere niso bile naklonjene novim zaposlitvam v Licejski knjižnici ali v arhivu pri Narodnem muzeju v Ljubljani. Ukvarjal se je celo z mislijo, da bi si izbral kak drug poklic. Le tako si lahko razlagamo vpis na Pravno fakulteto v Ljubljani v letih 1919 do 1925 (vmes je bilo nekaj prekinitev, dva semestra prava pa je imel vpisana že v študijskem letu 1918/1919 na Pravni fakulteti na Dunaju) ter da je leta 1923, ko je že poučeval na srednji šoli, za eno leto prekinil službo in obiskoval na lastne stroške ugledno Visoko šolo za svetovno trgovino (Hochschule für Welthandel) na Dunaju. Najbrž tedaj še pomislil ni, kako bo pridobljeno znanje vplivalo na smeri njegovih zgodovinskih raziskav.

Medtem je visokošolski študij zaključil s profesorskim izpitom, iz zgodovine marca 1920 in iz zemljepisa januarja naslednje leto. Prvega je moral polagati še na Dunaju, drugega pa že na Univerzi v Ljubljani⁴. Od jeseni 1919 je poučeval kot suplent zgodovino in zemljepis najprej na III. gimnaziji v Ljubljani, ki je bila tedaj še z nemškim učnim jezikom, nato 3 leta na I. gimnaziji v Celju, nekaj mesecev na Učiteljski šoli v Mariboru in I. gimnaziji v Nišu, dokler ni jeseni 1925 dobil stalno službeno mesto na gimnaziji v Kranju, kjer je ostal do leta 1950 (s prekinitvijo v letih nemške okupacije 1941/45). Na šoli je Žontar slovel kot strog, dosleden profesor, ki je dijakom mnogo dajal, pa tudi mnogo zahteval in ki je v razred prihajal vedno skrbno pripravljen.

Veselje do znanstvenega dela je očetu povrnil - kot je kasneje sam priznal - kranjski dekan in zgodovinar Anton Koblar, ki si je prizadeval, da bi Kranj dobil zgodovinsko monografijo. Po Koblarjevi smrti leta 1928 se je Žontar z vso vnemo oprijel te naloge in dokončno opustil misel na spremembo po-

4 Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani, Filozofska fakulteta, škatla I/1.

klica, kljub temu, da je junija 1930 na Pravni fakulteti ljubljanske Univerze opravil zadnji državni izpit in bil še isto leto (20. 12. 1930) na podlagi rigorozov promoviran. Prav tej okoliščini, da se je lotil pisanja mestne zgodovine v najboljših letih, se ima Kranj zahvaliti, - če ponovim besede akademika Sergija Vilfana na posvetu o zgodovini mesta Ljubljane pred dvema letoma - da je prišel Kranj do doslej najtemeljitejše zgodovine, kar jih ima kako slovensko mesto. Raziskovanje zgodovine, še posebej ker je videl pomen tega dela v raziskovanju virov, ga je pritegnilo v toliki meri, da mu je to postalo glavni smisel življenja, ki mu je bilo vse ostalo podrejeno. K notranji umiritvi je pripomogla tudi ustvaritev družinskega ognjišča. Decembra 1930 se je poročil z Anico Frankovič, ki je nekaj let pred tem končala učiteljske v Tolminu, zaradi dela v slovenskih organizacijah na Primorskem pa je morala nato bežati iz Italije.

Izpopolnjevanje na univerzah v Pragi (pri profesorjih Karlu Kadlec, Janu Kaprasu in Theodorju Saturniku), v Gradcu in na Dunaju (pri znanem gospodarskem zgodovinarju Alfonsu Dopschu ter profesorju Hansu Felixu Schmidu) in v Heidelbergu (pri profesorju Eberhardu v. Künßbergu), ter dobro sprejete razprave, ki jih je začel objavljati leta 1925, so Žontarju povrnile samozaupanje. Tako se je leta 1933 udeležil kongresa pravnikov slovanskih držav v Bratislavi in imel predavanje o skupni podlagi zgodovine slovanskega prava. Leta 1938 je bil na mednarodnem kongresu zgodovinarjev v Zürichu.

Začel je misliti na univerzitetno kariero in leta 1936 se je potegoval za mesto v Zagrebu, kjer je po Beogradu začel svojo visokošolsko pot tudi znani slovenski zgodovinar profesor Milko Kos. Končno je bila tik pred drugo svetovno vojno Žontarju priznana habilitacija (na podlagi Zgodovine mesta Kranja, ki jo je izdal v samozaložbi leta 1939) in februarja 1941, torej tik pred začetkom vojne je bil imenovan za privatnega docenta na Pravni fakulteti v Ljubljani za predmet narodna pravna zgodovina z ozirom na zgodovino slovanskih prav, kot se je tedaj imenovala katedra za pravno zgodovino.

Doseženi uspehi so Žontarja vzpodbudili, da je začel nastopati v javnosti in se lotevati temeljnih vprašanj slovenskega zgodovinopisja. 5. februarja 1939 je bilo v Celju zborovanje slovenskih zgodovinarjev; proglasili so ga za pripravljalni sestanek za prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev, ki je bilo naslednje leto v Ljubljani ob stoletnici Muzejskega društva. Omenimo naj, da je bil Žontar odbornik njegove zgodovinske sekcije že leta 1931. Celjsko zborovanje se je dotaknilo vseh pglavitnih področij, povezanih z zgodovino, tako problemov slovenske historiografije, muzejskih vprašanj, slovenske zgodovine umetnosti, varstva umetnostnih in zgodovinskih spomenikov ter problemov šolske zgodovine, referate pa so pripravili tedaj najuglednejši slovenski zgodovinarji, poleg univerzitetnih profesorjev dr. Mil-

ka Kosa in dr. Franceta Steleta, še dr. Josip Mal, dr. France Mesesnel in Silvo Kranjc. Poleg teh je bil na sporedu še referat Josipa Žontarja, "Načela slovenske zgodovine in problemi arhivov". Svoja razmišljanja je razširil v prispevku, objavljenem nato v mariborskem Časopisu za zgodovino in narodopisje⁵ z naslovom "Za delovno skupnost slovenskih zgodovinarjev". V njem je poudarjal, da "Zgodovinar ne vidi v svojem znanstvenem delu le neko zasebno opravilo, ki mu nudi po doseženem uspehu več ali manj notranjega zadovoljstva, marveč je prepričan, da tvori njegovo znanstveno stremljenje drobec celokupnega dela v narodu. Saj zgodovinske vede gotovo niso puhlo učenjakarstvo brez vodilnih idej in neke obvladujoče vere... Da pa služi zgodovinarjevo delo nraavnemu, socialnemu, kulturnemu in političnemu dvigu naroda, mora postati /zgodovinar/ tvorec miselnosti v množicah naroda." To so bila za čas, v katerem so nastala, značilna razmišljanja, obenem pa razodevajo mladega, ambicioznega in razgledanega zgodovinarja, narodno zavednega in angažiranega razumnika. Poudarjal je še, da ni napredka brez jasnih smernic in načrtov ter brez polaganja računov o znanstvenem delu (zato tudi tak naslov prispevka). V letih 1939 in 1940 je Žontar večkrat predaval tudi na ljubljanskem radiju (o slovenskih pravnih starih in o zgodovini slovenskih mest), pritegnili pa so ga tudi k uredništvu Kronike slovenskih mest, zgodovinskega glasila, ki ga je izdajala mestna občina ljubljanska skupaj z ostalimi mestnimi občinami v Sloveniji. Za svoje delo je bil Žontar leta 1940 deležen tudi državnega priznanja, prejel je red sv. Save 4. stopnje.

Medtem je v Evropi že divjala druga svetovna vojna, ki ni prizanesla tudi Jugoslaviji in Sloveniji. V dneh ko so Nemci že začeli izseljevati, je prišel k očetu vodja celovškega pokrajinskega arhiva (Gauarchiv) dr. Karel Starzacher, ki je bil po zasedbi Gorenjske kot SS višji vodja dodeljen uradu pooblaščenca državnega komisarja za utrjevanje nemštva na Bledu (nekaj časa je bil celo vodja štaba tega urada). Očetu je ponudil zaposlitev pri zaščiti arhivov, bibliotek in muzejev, za kar je bil Starzacher poleg drugega tudi zadolžen. Ne brez pomislekov je oče, ki je užival pri Nemcih določen ugled in spoštovanje, tako da mu niso zamerili, ker se ni podpisoval Schontar, kot je bilo uradno ukazano, ampak je ostal slovenski Žontar in se tudi ni priglasil za rajhovsko državljanstvo, čeprav so ga k temu nagovarjali, ponudbo sprejel. Nekaj izkušenj je že imel z varstvom kulturne dediščine, saj je bil od leta 1930 poverjenik za zaščito zgodovinskih spomenikov kranjskega okraja. Povedati pa je tudi treba, da je šlo pri dr. Starzacherju za poznanstvo iz študentovskih let na Dunaju in da je naključje hotelo, da je bil leta 1941 vojaški komandant Kranja sin omenjenega univerzitetnega profesorja Künßberga iz

---

5 Št. 33/1938, str. 212-216.

Heidelberga. Rad bi še omenil, da so leta 1995, ko smo proslavljali petdesetletnico konca druge svetovne vojne, tudi na mednarodni arhivski konferenci, ki je bila v Washingtonu in je bila temu dogodku posvečena, dobila dejanja pogumnih strokovnjakov, ki so ne glede na osebna tveganja in možne očitke, izrabili možnost za reševanje kulturne dediščine na katerikoli vojskujoči se strani, vso zaslužen priznanje. Da je bil resnično potreben pogum, dokazuje tudi dogodek, ko so partizani pod Šmarno goro streljali na policijski avto, v katerem je Žontar prevažal matične knjige.

Dr. Josip Žontar

Tako je bil Žontar 1. maja 1941 sprejet v javno službo kot pomožni nastavljenec brez uradniškega statusa. Prva naloga je veljala zbiranju župnijskih knjig (rojstnih, poročnik, mrliških), ki jih, zaradi izselitve duhovščine, nihče ni imel na skrbi. Do srede julija 1941, ko je začel delovati v Kranju osrednji matični urad za celotno okupirano Gorenjsko, so zbrali iz 119 župnij preko 2700 matičnih knjig in pripadajočih repertorijev. Vodstvo urada so poverili profesorju Francetu Korbarju, medtem pa se je delo očeta osredotočilo na tim. osrednji arhiv za Gorenjsko, kjer so shranili listine, urbarje in pomembnejše spise župnij, za katere je obstajala nevarnost, da bodo uničene, arhive okrajnih glavarstev Radovljica in Kranj ter mnoge druge, ki jih

je uspelo rešiti pred uničenjem, razen tega tudi knjižnice in zbirke starin (npr. dragoceno lekarniško, knjižnično in arheološko zbirko mr. ph. Bohuslava Lavičke, ki so ga Nemci ustrelili). Konec marca 1942 so osrednji matični urad razpustili, matične knjige pa razdelili med tim. okrožne rodoslovne urade (Sippenamt), osrednji arhiv, kjer so bili zaposleni še gimnazijski profesor Franc Fister, učiteljica Angela Perčič in Grega Jelenc, pa je postal podružnica Koroškega pokrajinskega arhiva v Celovcu.⁶ V strahu, da ne bi kaj od zbranega gradiva odpeljali v Celovec, so dragocenejše stvari skrbno skrivali. Glede dela podružnice pa niso prihajala navodila le iz Celovca, marveč od leta 1943 tudi od Osvobodilne fronte v zvezi z reševanjem arhivov in starin na Gorenjskem. Po končani vojni je bilo cerkveno gradivo izročeno škofiji, gradivo v javni lasti takrat ustanovljenemu Osrednjemu državnemu arhivu Slovenije, ostalo gradivo pa bivšim lastnikom, za kar je prejel Žontar številne zahvale.

Leta 1945 se je življenje očeta sprva začelo tam, kjer se je ustavilo leta 1941. Ponovno je poučeval na gimnaziji v Kranju, minister za prosveto pa je obnovil privatno docenturo na Pravni fakulteti v Ljubljani, kar mu je omogočilo, da je v zimskem semestru 1945/46 začel s predavanji o narodni pravni zgodovini. Na prvem povojnem občnem zboru Muzejskega društva Slovenije 28. decembra 1945 je bil izvoljen v odbor društva, ki se je nato maja 1946 preimenovalo v Zgodovinsko društvo za Slovenijo. Še na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Mariboru novembra 1946 je zelo aktivno sodeloval pri vprašanju o bodočem urejanju slovenskih zgodovinskih časopisov, ni pa bil več izvoljen v novi društveni odbor. Tudi redno napredovanje v docenta na Pravni fakulteti je zaman pričakoval.

Do leta 1949 je bil zopet poverjenik za zaščito prirodnih in zgodovinskih spomenikov Slovenije za okraj Kranj (sedaj novoustanovljenega Državnega zavoda).

Nova politična oblast si je kmalu podredila Univerzo in njena ideološka naziranja so se morala v polni meri uveljaviti tudi na njej. Zaradi političnih vzrokov je bila vrsta univerzitetnih učiteljev z Univerze odstranjenih in pri tem Pravna fakulteta ni bila nobena izjema, prej obratno, kot je prikazal dr. Aleš Gabrič v svojem prispevku v zborniku 75 let Univerze v Ljubljani.⁷ Tako so bili junija 1952 razrešeni na tej fakulteti trije redni profesorji, dr. Janko Polec, dr. Leonid Pitamic in dr. Albin Ogris ter asistent Borut Režek. Upravičeno pa se sprašujemo, kaj so oblastniki tako zamerili honorarnemu

6 Za podatke sem dolžan posebno zahvalo dr. Alfredu Ogrisu, direktorju Koroškega deželnega arhiva v Celovcu.

7 Aleš Gabrič, *Obdobje po letu 1945*, v: *75 let Univerze v Ljubljani*, Univerza v Ljubljani, 1994, str. 22.

predavatelju Žontarju, da so morali - preden so mu onemogočili nadaljnje delo na fakulteti - uprizoriti nanj osebni napad v Slovenskem poročevalcu 13. julija 1952. V nepodpisanem članku "O kranjskem denunciantu" (v rubriki Pisma bralcev) so ga obtoževali klerikalizma, neprimernega odnosa do ideje o združevanju južnih Slovanov v letu 1914 in do nemškega okupatorja leta 1941. Kljub temu da je oče zbral veliko mero poguma in tožil glavnega urednika časopisa, in da je v tej zadevi univerzitetni svet ustanovil posebno komisijo, ki je obtožbe preiskala ter jih po večini ovrgla, je moral prenehati s predavanji.

Na srečanju profesorskega ceha, predhodnika Muzejskega društva v Škofji Loki leta 1935. Na sliki je dr. Josip Žontar drugi z desne, na njegovi levi strani stoji dr. Pavle Blaznik (Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota v Škofji Loki)

Pred tem se je Žontar leta 1950 umaknil iz kranjske gimnazije na Inštitut za politično ekonomijo in sorodne vede, ki so ga tedaj ustanovili pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani. Tu so delovali še dr. Pavle Blaznik (za agrarno zgodovino), Ivan Mohorič (za novejšo gospodarsko zgodovino) ter Drago Potočnik (za zgodovino denarstva in kredita). Ob dogodkih leta 1952 so očeta zaenkrat pri tem delu pustili na miru (s hvaležnostjo se s tem v zvezi spominjam profesorjev dr. Frana Zwittra, tedaj rektorja Univerze ter dr. Boga Grafenaureja), v začetku leta 1958 pa je dobil oče od dekana Pravno-ekonomske fakultete obvestilo, da mu je Univerzitetni svet zavrnil prošnjo

za ponovno izvolitev za znanstvenega sodelavca, zaradi česar se mu s 1. februarjem 1958 odpoveduje služba. Dodamo naj še, da je bila zavrnjena ponovna izvolitev brez vsake obrazložitve, ne glede na to, da je pripravil obširno poročilo o svojem delu.

Odgovor na vprašanje, ki smo ga postavili je lahko le eden. Žontar je bil izredno veren človek, ki svojega prepričanja ni skrival (vsak dan je bil obvezno pri maši), to pa je bilo seveda povsem v nasprotju z moralnopolitičnimi kriteriji, ki so se tedaj zahtevali od pedagoških delavcev, kaj še od univerzitetnih učiteljev.

Kako je oče sprejel vse te udarce? Izpisoval je gradivo v arhivih in pisal monografije ter razprave s podvojeno močjo, kolikor mu je dopuščalo zdravje, ki ga je krepil s stalnim delom na vrtu. Živel je svoje življenje, zaprt vase, odmaknjen od vsega dogajanja. Izjema so bili le obiski pri prijatelju iz mladih let dr. Pavletu Blazniku na Inštitutu Milka Kosa pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, kadar je prišel v Ljubljano in kjer si je srčno želel, da bi dobil mesto tudi sam. Izjemna notranja trdnost ter velika opora, ki jo je imel v ženi Anici, ne glede na težave, ki so ga spremljale v življenju, so mu omogočili, da je lahko delal skoro do svoje smrti, 24. aprila 1982 in dočakal visoko starost 86 let.

Problematika raziskovanja lokalne zgodovine in vloga Josipa Žontarja v njej

Darja Mihelič

Ugledni zgodovinar in pravnik Josip Žontar¹ je doživel vrhunec znanstvene poti še preden sem sama stopila na svojo. In vendar začenjam ta prispevek z **osebno reminiscenco** nanj. Kljub razliki v letih sem ga namreč še videvala, ko je - sicer že upokojen - redno ob določenih dneh v tednu, zgodaj zjutraj prihajal na Zgodovinski inštitut Slovenske akademije znanosti in umetnosti in v sobi poleg moje pri svojem prijatelju Pavletu Blazniku ob zaupljivem klepetu čakal, da se je približala osma ura. Tedaj se je namreč začel delovni dan v čitalnici Arhiva Slovenije, kjer je bil reden gost. Seniorja sta včasih zaprla običajno odprta vrata med mojo in njuno sobo in imela sem ju na sumu, da si imata povedati tudi kaj "zabeljenega".

Drug spominski preblisk zadeva šaljav konkreten dogodek, v katerem sem bila neposredno udeležena. Zgodilo se je, da je prof. Žontar prav po profesorsko raztreseno pomotoma odnesel s seboj v arhiv ključ od bistvenega prostorčka, ki spada k Zgodovinskemu inštitutu. Prof. Blaznik me je poslal za njim v arhiv in ne vem kdo od naju - prof. Žontar ali jaz - je bil v večji zadregi, ko je po krajšem iskanju dejansko odkril inkriminirani ključ v žepu svojega suknjiča.

S temi osebnimi spomini naj pospremim **pojasnilo**, kako si razložiti **moje sodelovanje** ob jubileju stoletnice rojstva Josipa Žontarja. Organizator me je verjetno pritegnil zaradi dveh razlogov. Na eni strani sem ta nastop "podedovala" zaradi medsebojnega strokovnega spoštovanja in medčloveških vezi, ki so Josipa Žontarja družile z mojim očetom. Na drugi strani pa sem velik del svojih raziskav namenila proučevanju lokalne, mestne zgodovine, oz. sem obratno na tej zgodovini proučevala gospodarsko in družbeno zgodovino, zgodovino vsakdanjega življenja ipd. Lokalna zgodovina pa je bila eno od štirih tematskih področij, ki jim je Josip Žontar namenil svojo raziskovalno dejavnost, vendar se je prav z njim izjemno proslavil, saj ostaja

---

1 Za njegov življenjepis in bibliografijo, prim. Slovenski biografski leksikon IV/15, Ljubljana 1991, str. 1004-1006; Bogo Grafenauer, Ob osemdesetletnici Josipa Žontarja, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 23/1975, str. 180-182; isti, Dr. Josip Žontar (23. IX. 1895 - 24. IV. 1982), Zgodovinski časopis 37/1983, str. 235-238; isti, Bibliografija dr. Josipa Žontarja, prav tam, str. 238-241.

v slovenskem zgodovinopisju zapisan pod “tehničnim terminom” “zgodovinar mesta Kranja”.

Dr. Josip Žontar (četrti od desne) v skupini slovenskih zgodovinarjev, udeležencev prvega kongresa zgodovinarjev Jugoslavije, na izletu z ladjo po Donavi leta 1954

Pomudimo se zdaj nekoliko pri razmisleku o zahtevnosti in ugledu **rudimentarnih, omejenih raziskav**, posebej raziskav lokalne zgodovine pri nas. Zgodovinar, ki se loteva proučevanja preteklosti “*ab ovo*”, torej od spoznavanja literature o problemu, prek razbiranja, izpisovanja in razčlenjevanja primarnih virov do končnih zaključkov in pisnega izdelka, je pri zastavitvi raziskave običajno prisiljen sprejeti določene omejitve, ki mu pomagajo pri obvladovanju razpoložljivih virov in snovi: **tematsko** omejitev na določen problem, **prostorsko** na določen kraj ali pokrajino, **kronološko** na omejeno časovno obdobje. Ta ali ona od naštetih omejitev lahko seveda tudi odpade: tu mislim zlasti na razširitev ali ukinitvev kronološkega okvira raziskave ali razširitev prostorskega. Širjenje zastavljenih ciljev raziskave v časovnem, prostorskem in problemskem smislu pogloblja njeno zahtevnost in veča njen pomen za stroko, zlasti kadar so tematsko ali teritorialno “omejene” študije predstavljene v povezavi s širšo problematiko prostora v preteklosti.

Najsi imamo opraviti z neznatnimi ali globalnejšimi "omejenimi" študijami, pa vsak šolan ali le ljubiteljski raziskovalec prispeva v zgodovinsko vedenje svoj mozaični kamenček ali gobelinski šiv. Pri šolanih zgodovinarjih gre včasih za tehtne "drobtin(ic)e", pri ljubiteljskih pa večkrat tudi samo za nekritično povzemanje ljudem dopadljivih, starejših neznanstvenih zapisov in ljudskih bajk.

Na videz drobni izsledki, ki od strokovno vrhunsko usposobljenega raziskovalca pogosto terjajo veliko garaškega dela in inventivnosti, so dragocena osnova za pisanje **večjih zgodovinskih sintez**. Še tako vestno opravljene drobne zgodovinske raziskave pa neredko ostajajo celo med zgodovinarji nezapažene in necenjene, medtem ko zgodovinske sinteze praviloma vzbujajo mnogo večjo pozornost in ugled. Ob izidu celovitih sintez se le redkokdo še vpraša, koliko predela in drobnih študij malih garačev se skriva za posameznim sintetičnim zaključkom. Zgodovinskih sintez, ki bi jih zmožel v celoti opraviti posameznik od tal do vrha, to je od vira do celovitega pregleda, sicer ne izključujem, vendar so prej izjema kot pravilo.

Zaradi povedanega osnovno raziskovanje z zavestno omejenim ciljem - spoznati in raziskati košček preteklosti skozi vse faze od vira do zaključka - ni posebej vablivo: dela je veliko, efekt pa je sicer dragocen, vendar malo cenjen. Za tako delo je potrebna velika predanost in marljivost, zato se ga lotevajo le zelo potrpežljivi ljudje, ki jih odlikuje velika mera vztrajnosti pri sedenju (po domače "*sitzledra*"). Leta in leta namreč lahko traja že samo zbiranje in izpisovanje podatkov iz rokopisnih izvornikov, zabeleženih v starih črkopisih, kjer mrgoli stenografskih okrajšav, jezik pa je pri virih za slovensko zgodovino latinski ali nemški, redko italijanski. Pri raziskavah kasnejših razdobj so viri sicer tiskani, zato pa njihova količina enormno naraste.

In zdaj k **lokalni zgodovini**. Kot pove že sam atribut "lokalna", sodi tudi njeno proučevanje v tip "omejenih" zgodovinskih raziskav. Pri njem se namreč raziskovalec osredotoča na omejen lokalni okvir, kot se pri raziskovanju določenega časovnega razdobja omejuje na kronološkega, pri preiskovanju posameznega konkretnega dogodka na tematskega, možna pa je tudi kombinacija po dveh ali vseh treh omejitvenih okvirih.

Stanje krajevne zgodovine pri nas je najtehtnejše in najpodrobneje obravnaval poseben **simpozij o krajevni zgodovini v Domžalah** v že precej oddaljenem letu 1977.² Domžalski simpozij je sistematično in temeljito osvetlil in razčlenil tedanje stanje raziskav slovenske krajevne zgodovine po geo-

---

2 Prim. Ignacij Voje, Simpozij slovenskih zgodovinarjev o krajevni zgodovini, Domžale od 19. do 20. maja, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 25/1977, str. 118-122.

grafskih okoljih skozi pomembnejše periodične publikacije in monografije, dalje raziskanost gospodarske in socialne zgodovine, zgodovine druge svetovne vojne in povojne zgodovine v krajevno-zgodovinskih objavah. Ob tej priložnosti so bili sprejeti tudi spodbudni sklepi, ki naj bi pomenili napotke za nadaljnje delo.³

Krajevni zgodovini je bila 1985 namenjena **okrogla miza** na temo krajevnega zgodovinopisja v **Kranju**, ki pa je potekala bolj v obliki pogovora, kot sistematično zastavljene obravnave problemov naše lokalne zgodovine. Opozorila je na nove tokove sodobnega evropskega zgodovinopisja, ki se usmerja v mikroraziskave, na slovenske poskuse v tej smeri ter na pomen arhivov, muzejev, knjižnic za lokalno zgodovino.⁴

Tudi drugo **posvetovanje v Domžalah** (1987) je načrtovalo razpravo o problemih krajevnega zgodovinopisja, vendar je njegovo težišče ostalo na zgodovini domžalske občine.⁵

Zgodovini posameznih krajev so namenjena **posvetovanja** zgodovinarjev ob visokih jubilejih prvih omemb teh krajev v virih. Taka so bila npr. posvetovanje o zgodovini **Laškega** ob 750-letnici prve omembe trga (1977)⁶, ob 750-letnici prve omembe mesta **Kamnik** (1979).⁷ Sem bi mogli šteti tudi posvetovanje **Pohorje** skozi stoletja (1981).⁸ Posvetovanja o zgodovini posameznega kraja včasih zasledujejo dalekosežnejše cilje in skušajo postaviti temeljni kamen za izdelavo sintetične monografije o kraju. Tako je bilo npr. posvetovanje o zgodovini **Ljubljane** (1984).⁹

Krajevno-zgodovinska problematika je tudi predmet razprav v številnih **tematsko zasnovanih revijah**, obravnavala so jo **posvetovanja o sloven-**

3 Prim. Olga Janša-Zorn, Pregled raziskovanja slovenske krajevne zgodovine, *Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino* 25/1977, str. 93-101; Marjan Matjašič, Gospodarska in socialna zgodovina v delih slovenske krajevne zgodovine, prav tam, str. 102-107; Milan Ževart, Problematika orisov NOB za območja Slovenije, prav tam, str. 108-113; Jera Vodušek-Starič, Problematika krajevno-zgodovinskih orisov za obdobje po osvoboditvi, prav tam, str. 114-117.

4 Prim. Posvet o krajevnem zgodovinopisju v Kranju 8. maja 1985, *Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino* 34/1986, str. 94-106 (avtorizirani (?) magnetogramski zapis okrogle mize).

5 Prim. Janez Kopač, Posvet o zgodovini domžalske občine in perečih problemih krajevnega zgodovinopisja, *Domžale*, 10. junija 1987, *Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino* 35/1987, str. 111-112.

6 Prim. Darja Mihelič, Posvetovanje o zgodovini Laškega, *Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino* 26/1978, str. 47-48.

7 Prim. Kamnik 1229-1979, Zbornik razprav s simpozija ob 750-letnici mesta, Kamnik 1985.

8 Prim. *Zgodovinski časopis* 35/1981, str. 201.

9 Prim. *Zgodovina Ljubljane*, Prispevki za monografijo, Gradivo s posvetovanja o zgodovini Ljubljane, 16. in 17. novembra 1983 v Ljubljani, Ljubljana 1984.

skih krajevnih zbornikih (Nova Gorica 1979, Grosuplje 1981, grad Snežnik 1987, Škofja Loka 1987),¹⁰ zadevajo pa jo tudi **posvetovanja arhivistov ter razstave in posvetovanja muzealcev**.

V letih pred osamosvojitvijo Slovenije je krajevna zgodovina pogosto raziskovala razdobje **druge svetovne vojne** na določenem področju. Številni kraji, kjer so se pred dobrega pol stoletja gibale vojaške formacije ali ofenzive, so namenili nemajhna sredstva za podrobne raziskave tega razdobja svoje preteklosti.

Zborovanja slovenskih zgodovinarjev že po tradiciji namenjajo del svojega časa obravnavi lokalne zgodovine, namreč prispevkom iz zgodovine okoliša, kjer je zborovanje. To pa ni enakovredno nadomestilo za posebne simpozije, ki bi se v celoti posvetili problematiki raziskovanja krajevne zgodovine. Zborovanja namreč ne nudijo sistematične usmeritve in spodbude za načrtne raziskave zgodovine določenih manj raziskanih okolišev. Pri določitvi lokacije zborovanja, (ki je kasneje na zborovanju predmet krajevno-zgodovinske predstavitve,) je namreč najpomembnejši dejavnik dostopnost in prenočitvena zmogljivost kraja - gostitelja, ne pa deficitarnost raziskav tamkajšnje preteklosti.

V zadnjem času opažamo, da je spodbujanje raziskav krajevne zgodovine nekoliko zamrlo. Nedvomno bi bilo potrebno in modro pripraviti nov simpozij s krajevnozgodovinsko tematiko. Eden od prispevkov takega simpozija bi moral celovito ovrednotiti opravljeno delo tako, da bi sistematično prikazal raziskanost slovenske zgodovine po teritorialnih območjih. To bi za določene okoliše omogočilo ugotovitev deficitarnosti raziskav s področja gospodarske in družbene zgodovine, zgodovine kulture, vsakdanjega življenja, politične zgodovine ipd. za različna časovna obdobja.

Krajevna zgodovina pa se kljub temu, da njeno načrtovanje ni najbolje organizirano (ne izključujem, da se to morda niti ne bi obneslo!) spontano goji naprej. Med raziskavami, ki jih v današnjem času financira Ministrstvo za znanost in tehnologijo, sicer ni konkretno razviden prostor za načrtno raziskovanje lokalne zgodovine. Ta pa se bo nedvomno še proučevala, saj se sodelavci projektov dejansko večkrat odločajo za lokalni okvir raziskave, ki je sicer zastavljena v širših razsežnostih.

Ob povedanem se soočamo z vprašanjem, **kako se zgodovinar loti krajevnozgodovinske raziskave, oz. kaj je tisto, kar ga usmeri v proučevanje**

---

10 Prim. Marko Vuk, Posvetovanje o slovenskih krajevnih zbornikih, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 27/1979, str. 196; Janez Kopač, Zgodovina v krajevnih zbornikih, III. posvet, 4. junija 1987 na gradu Snežnik, prav tam 35/1987, str. 109-111; Vinko Demšar, Zgodovina v krajevnih zbornikih, IV. posvet, 20. novembra 1987 v Škofji Loki, prav tam 36/1988, str. 123-125.

lokalne zgodovinske problematike. - Zgodovinar skuša včasih postaviti spomenik svojemu kraju in posveti velik del raziskovalne energije temu cilju. Dogaja pa se tudi, da prvotni cilj raziskave ni proučevanje vseh vidikov preteklosti nekega kraja. Pogosto ima raziskovalec namen osvetliti nek širši zgodovinski pojav ali dogajanje, značilen za daljši čas in večji prostor. Da bi bila raziskava obvladljiva, se je prisiljen osredotočiti na teritorialno omejen vzorec.

Pri **izbiri** le-tega gre neredko za rojstni ali domači kraj, včasih na pod vodstvom mentorja usmerjeno raziskovanje določenega okoliša, spet drugič za bogato ohranjeno izvirno (ali drugo) gradivo, ki vabi k raziskavi nekega kraja, ali pa za kaj četrtega ali petega. Ko v takem okviru obdela posamezen problem, zgodovinar neredko širi raziskavo v starejši ali novejši čas, na širši prostor ali še na druga zgodovinska vprašanja.

Iz povedanega je že očitno, da so tudi zgodovinske raziskave z oznako "lokalne" **po teži** lahko **različne**: od prikazov drobnih dogodkov ali dandanes modernih opisov (z današnjega vidika) šaljivih pikantnosti, ki so se nekoč nekje zgodile, prek umeščanja dogodkov v širši krajevni in časovni okvir, do celovite, problemsko poglobljene obravnave zgodovine posameznega kraja.

Ali more zgodovina posameznega kraja, torej z vzdevkom "lokalna" pridobiti žlahtnost zgodovinske "sinteze"? Menim, da da, v primerih, ko gre za tematsko in časovno široko zastavljeno delo.

Cilj raziskovalcev so seveda **objave** njihovih izsledkov. Manj obsežne krajevnozgodovinske raziskave so običajno objavljene v številnih lokalnih glasilih, publikacijah šol, društev, podjetij, dalje v strokovnih zbornikih (od katerih nekateri izhajajo redno, drugi z daljšimi časovnimi presledki, tretji so enkratni) in znanstvenih in strokovnih revijah (nekatero od teh so tematske, posvečene preteklosti posameznega kraja), tehtne in temeljne študije pa izhajajo v obliki samostojnih monografij.

Celovita **monografska zgodovina** posameznega kraja ali okoliša je zelo zahtevno delo. Mogoče jo je pripraviti v soavtorstvu večjega števila piscev; praktično pa je za tako sintezo potrebno usklajevalno preddelo, ki poenoti pristop k raziskavi in način pisanja vseh avtorjev. Tako sozvočje številnih avtorjev za izdelavo zgodovine enega kraja je težko doseči. Sintetično lokalno zgodovino gre zato pričakovati predvsem izpod peresa enega samega avtorja.

Če s tega vidika pogledamo slovenske kraje, ki se ponašajo z monografskimi študijami preteklosti, moremo kot prvo ugotoviti, da Ljubljana in Maribor tovrstnih "svojih" zgodovin še ne premoreta. Maribor¹¹ je sicer

11 Prim. Maribor skozi stoletja 1, Razprave, Maribor 1991.

trenutno na poti, da prehiti Ljubljano; za drugo je bilo sicer opravljenih in objavljenih izjemno veliko raziskav mnogih problemov iz različnih obdobj, ¹² tista debela pika na i pa še manjka. Pred sredo osemdesetih let se je sicer že odprla zelena luč za izdelavo monografije o zgodovini Ljubljane, ¹³ a je zamenjava mestne vlade onemogočila uresničitev načrtov.

Takó je stanje celovitih, vsestranskih, časovno praktično neomejenih, monografskih raziskav posameznega kraja, ki so delo po enega pisca, trenutno omejeno na štiri mesta: na zgodovino **Kranja** Josipa Žontarja, ¹⁴ na zgodovino **Škofje Loke** in loškega gospostva Pavleta Blaznika, ¹⁵ na Zgodovino **Celja** in okolice Janka Orožna ¹⁶ in na zgodovino **Izole** Janeza Kramarja. ¹⁷

Zlasti prvi dve deli uživata med zgodovinarji velik ugled in na nek način dajeta občutek večje znanstvene širine kot drugi dve. Zanimivo je, da Josip Žontar ni bil le avtor monografije o zgodovini Kranja, ampak je - sodeč po pripovedovanju in zahvali v Blaznikovi Zgodovini Loke in loškega gospostva - s konceptualnimi in drugačnimi nasveti sodeloval tudi pri tem delu.

Preden si dovolim omeniti, kje sama vidim Žontarjev pomen v raziskovanju lokalne zgodovine in žlahtnost njegove Zgodovine mesta Kranja, naj se na kratko dotaknem **Žontarjeve poti v raziskovanju krajevine zgodovine**. Bila je v marsičem klasična. Mestu Kranj je (ob vzpodbudi Antona Koblarja) zavestno posvetil svoje raziskovalno delo. Njegove prve objave o zgodovini Kranja so se začele z manjšimi študijami: Kranjska gimnazija v dobi Napoleonove Ilirije (1931), ¹⁸ Prešeren in Kranj (1937) ¹⁹, kjer je glavno težišče na opisu gospodarskih, družabnih, političnih in upravnih razmer v mestu, na kakršne je naletel pesnik. Dve leti kasneje (1939) je Žontar v sa-

---

12 Oris prizadevanj za raziskavo zgodovine Ljubljane daje Marjan Drnovšek, Projekt za zgodovino Ljubljane in nekatere raziskave iz ljubljanske zgodovine do leta 1918, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 28/1980, str. 51-54; bibliografijo poglavitnih objav iz zgodovine Ljubljane pa prinaša Razstava publikacij o zgodovini mesta Ljubljana, Ob 35. letnici osvoboditve in 30. letnici samoupravljanja, Ljubljana 1980.

13 Rezultat teh prizadevanj je delo Zgodovina Ljubljane, Prispevki za monografijo, Gradivo s posvetovanja o zgodovini Ljubljane, 16. in 17. novembra 1983 v Ljubljani, Ljubljana 1984.

14 Josip Žontar, Zgodovina mesta Kranja, Ljubljana 1939; isti, isto (dopolnjen ponatis), Kranj 1982.

15 Pavle Blaznik, Škofja Loka in loško gospostvo (973-1803), Škofja Loka 1973.

16 Janko Orožen, Zgodovina Celja in okolice I, Od začetka do leta 1848, Celje 1971; II (1849-1941), Celje 1974; III (1941-1979), Celje 1980.

17 Janez Kramar, Izola - mesto ribičev in delavcev, Koper 1987.

18 Josip Žontar, Kranjska gimnazija v dobi Napoleonove Ilirije, Izvestje državne gimnazije v Kranju, Kranj 1931, str. 1-18.

19 Josip Žontar, Prešeren in Kranj 1846-1849, Časopis za zgodovino in narodopisje 32, Maribor 1937, str. 204-212.

mozaložbi priobčil monografijo o Kranju,²⁰ ki je v nekoliko predelanem²¹ ter s strani še treh avtorjev²² pa tudi z nekaterimi novimi prilogami dopolnjenem ponatisu izšla 1982.²³ Po prvem izidu monografije je Žontar ob opisu in analizi izvirnika izpopolnil podobo o pravnem redu v mestu po podatkih iz najstarejše sodne knjige mesta Kranja iz drugega desetletja 16. stoletja v dveh razpravah v slovenščini in nemščini.²⁴ Kranju je namenil tudi razpravo o vlogi Kranja v blagovnem prometu v teku stoletij,²⁵ kjer je prikazal prizadevanja kranjskih meščanov od 15. do začetka 19. stoletja, da bi z nadzorovanjem nekaterih gorenjskih mitnic obvladali trgovino na Gorenjskem in delu Koroške. Razprava Pomembni kranjski zdravniki v preteklosti²⁶ je bila posvečena 200-letnemu jubileju, odkar je pričel v Kranju ordinirati prvi zdravnik s fakultetno izobrazbo, ter požrtvovalnosti tamkajšnjih zdravnikov.

Žontarjeva pozornost pa ni veljala le Kranju, ampak tudi drugim krajem, ki pa so mu nekajkrat služili le za ozadje, kamor je umestil svoje raziskave gospodarske in pravne problematike. Loško območje, od koder je izhajal njegov rod, je obravnaval v razpravi Platnarstvo in sitarstvo v loškem gospostvu,²⁷ kjer je opredelil pomen teh dveh panog v trgovini širšega prostora, loškima rojakoma pa je namenil objavi Ločan Volbenk Schwartz,²⁸ in Trgovska računica loškega veletgovca Franca Oblaka-Wolkensperga iz

20 Prim. op. 14.

21 Pozoren bralec bo npr. opazil, da ponatis iz izvirnega avtorjevega predgovora izpušča zadnji odstavek z zahvalo "mecenom".

22 Andrej Valič, Arheološka raziskovanja na kranjskem območju v preteklih štirih desetletjih, v: Josip Žontar, Zgodovina mesta Kranja, Kranj 1982, str. V-XXIV; Jože Žontar, Novejša dognanja o zgodovini Kranja in njegovega območja, prav tam, str. XXV-XXXVII; Cene Avguštin, Novejša raziskovanja o umetnostni zgodovini Kranja, prav tam, XXXVIII-XLVII.

23 Prim. op. 14.

24 Josip Žontar, Najstarejša sodna knjiga mesta Kranja (1517-1520), Zbornik znanstvenih razprav juridične fakultete v Ljubljani 18/1942, str. 360-368; isti, Das älteste Gerichts- und Stadtbuch von Krainburg/Kranj (1517-1520), Studien zur älteren Geschichte Osteuropas 2, Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas 3, Wien 1959, str. 186-200. Gre za najstarejšo sodno knjigo pri nas, ki pa kot vir še do danes ni znanstvenokritično objavljena.

25 Josip Žontar, Vloga Kranja v blagovnem prometu v teku stoletij (do 19. veka), 900 let Kranja, Spominski zbornik, Kranj 1960, str. 137-159.

26 Josip Žontar, Pomembni kranjski zdravniki v preteklosti, Kranjski zbornik 1970, Kranj 1970, str. 343-348.

27 Josip Žontar, Platnarstvo in sitarstvo v loškem gospostvu v 18. stoletju, Loški razgledi 3, Škofja Loka 1956, str. 89-102.

28 Josip Žontar, Ločan Volbenk Schwarz, Prispevek k zgodovini finančnega gospodarstva v dobi Friderika III. in Maksimilijana I, Loški razgledi 4, Škofja Loka 1957, str. 25-34.

leta 1677.²⁹ Pisal je o starem žebjarstvu v Železnikih,³⁰ o božji sodbi s svečo v Kamniku leta 1398,³¹ ki je zapečatila usodo dveh pred kratkim v krščanstvo spreobrnjenih deklet: obtoženi tatvine sta bili živi pokopani. Gospodarski in družbeni pomen Beljaka je Žontar obravnaval v razpravah Villach und der Südosten, Villach, Nürnberg und der Südosten.³² Prikazal je vlogo in pomen Ptuja v mednarodni trgovini koncem srednjega in v prvem stoletju novega veka,³³ obravnaval je del seznama nakladnine, ki jo je predpisal ljubljanski urad leta 1544.³⁴

Problematika mest na Slovenskem se v Žontarjevih razpravah Banke in bankirji v mestih srednjeveške Slovenije³⁵ in F. V. Hörnigkova statistika obrtnikov slovenskih mest in trgov iz leta 1673³⁶ prepleta z **gospodarsko**, v razpravi Cerkev in ustavni razvoj naših mest³⁷ pa s **pravno** zgodovino.

S pravkar povedanim utemeljujem zaključno misel: razumsko sem skušala razpoznati, kaj je tisto, kar Žontarjeve krajevnozgodovinske študije, zlasti pa njegovo monografijo **Zgodovina mesta Kranja** posebej odlikuje. Ugotovila sem naslednje: to niso le izjemno široko poznavanje literature in virov ter stroga znanstvena merila, ampak je tisto najvrednejše v njegovem delu prepletanje treh glavnih problemskih področij, ki jim je Josip Žontar posvetil svoje raziskovalno delo: gospodarske zgodovine zlasti v prvih stoletjih novega veka, pravne zgodovine in seveda ljubezni in predanosti raziskavi domačega kraja.

29 Josip Žontar, Trgovska računica loškega veletrgovca Franca Oblaka - Wolkensperga iz leta 1677, Loški razgledi 7, Škofja Loka 1960, str. 88-93.

30 Josip Žontar, O našem starem žebjarstvu, Loški razgledi 2, Škofja Loka 1955, str. 85-86.

31 Božo Otorepec - Josip Žontar, Božja sodba (ordal) sveče v Kamniku leta 1398, Zgodovinski časopis 27/1973, str. 321-328.

32 Josip Žontar, Villach und der Südosten, Zur Geschichte der wirtschaftlichen und verwandtschaftlichen Beziehungen Villachs und seiner Bewohner zu Krain, dem Küstenlande und Kroatien bis zum Ende des 16. Jahrhunderts, 900 Jahre Villach, Villach 1960, str. 459-522; isti, Villach - Nürnberg und der Südosten, Zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Villachs im 15. und 16. Jahrhundert, Neues aus Alt-Villach, Museum der Stadt Villach 1, Villach 1964, str. 89-100.

33 Josip Žontar, Vloga in pomen Ptuja v mednarodni trgovini poznega srednjega in zgodnjega novega veka, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 19/1971, str. 149-151.

34 Josip Žontar, Drobec registra ljubljanskega nakladniškega urada iz leta 1544, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 16/1968, str. 32-44

35 Josip Žontar, Banke in bankirji v mestih srednjeveške Slovenije, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo 13, Ljubljana 1933, str. 21-35.

36 Josip Žontar, F. V. Hörnigkova statistika obrtnikov slovenskih mest in trgov iz leta 1673, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 18/1970, str. 80-82.

37 Josip Žontar, Cerkev in ustavni razvoj naših mest, Kronika slovenskih mest 1/1934, str. 189-192.

Na nek način se mi zdi, da je obravnavanje Žontarjevega dela po štirih temah oziroma raziskovalnih področjih, ki se jim je posvečal, umetna. Josip Žontar je namreč pri vsakem od teh področij uporabljal celoto vsega svojega védenja. Prav ta splet in sozvočje **vseh** njegovih specialnosti sta **vsaki** od njih - ne le proučevanju lokalne zgodovine - dala tisto žlahtnost, ki Žontarjevo delo najbolj odlikuje in mu omogoča, da ohranja aktualnost tudi v današnjem času.

Josip Žontar in pravna slavistika

Sergij Vilfan

Študije o znanstvenih ustvarjalcih ne morejo biti namenjene dopolnjevanju detajlov, kot je naštevanje Goethejevih ljubic ali preučevanje gostiln v Prešernovem času. Čeprav so takšne in podobne okoliščine gotovo pomagale krojiti kulturo, je za zgodovino znanosti na biografskem področju bolj pomembna osebna znanstvena usmeritev znanstvenika, razumljena v svojem času in okolju v širšem kontekstu zgodovine mentalitet.

Žontarjevo delo nam za ta namen odpira kar nekaj področij, izmed katerih naj se v naslednjem pomudimo pri pravni slavistiki, ki se mi zdi posebno značilen izraz mentalitete slovenskih izobražencev med obema vojnama. Če se izraz pravna slavistika spoh uporablja, je gotovo redek. Žontar sam v neki zvezi sprejema izraz "pravni panslavizem",¹ vendar ga v nadaljnjem ne uporablja. Toda panslavizem je v bistvu program, pod pravno slavistiko pa razumem vedo, ki mutatis mutandis ustreza pravni germanistiki in romanistiki kot zgodovinskima vedama, kakršnji sta se uveljavili zlasti v Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Dejstvo, da pravna germanistika ne ostaja pri Tacitu, temveč hoče segati do danes, pove dovolj o ohlapnosti takih imen. Zato tudi pravno slavistiko razumem kot izraz neke časovno pogojene miselnosti, ne da bi moral biti njen predmet trdna realnost.

Kakšno je bilo Žontarjevo razmerje do pravne slavistike, ki je bila v času njegovih prvih nastopov na vrhuncu popularnosti? Josip Žontar je bil najprej v največji meri in najbolj vztrajno učenec dunajskih zgodovinskih šol, vštevši Institut za avstrijsko zgodovino. Ne da bi iskali izraza za etiketiranje dunajskih šol, jih morda še najbolj opišemo s tem, da jim priznamo prizadevanje za kolikor mogoče izčrpno izrabo virov, ki pri nekaterih avtorjih (gotovo pa ne npr. pri Alfonsu Dopschu) zasenčuje zanimanje za širšo celoto. Tesna vezanost na vire, ki je ostala do konca glavna os Žontarjevega dela, je bila diametralno nasprotna dokajšnji lahkotnosti, s katero se je pravna slavistika z najširšimi zamahi lotevala svojega predmeta - praslovankega prava. Nasprotje med dvema pristopoma je treba razložiti z duhom časa, ki je med slovenskimi pravniki prevladoval med obema vojnama.

Istega leta, ko je 1918 na Dunaju končal študij zgodovine, se je Žontar prav tam vpisal na Pravno fakulteto in ko je bil 1919 na Dunaju promoviran,

1 Josip Žontar, Skupna podlaga zgodovine slovanskega prava, Slovenski pravnik 47/1933, str. 162-171, tu str. 163 (po J. Adamusu).

je začel s študijem prava na pravkar ustanovljeni Pravni fakulteti v Ljubljani,² ki je prevzela avstrijski študijski sistem z izjemo zgodovinskih predmetov. Nemško pravno zgodovino in avstrijsko državno zgodovino je nadomestil primerjalno in slovansko zasnovani predmet, za katerega pa formalno kvalificiranih slovenskih profesorjev ni bilo. Skoraj na samem začetku so si torej pomagali z Ukrajincem Mihajlom Jasinskim,³ ki je predaval pravno zgodovino Južnih Slovanov, medtem ko je pravno zgodovino na sploh prevzel kot honorarni predavatelj Janko Polec.⁴ Posebne kurze iz pravne zgodovine je kmalu prevzel profesor kazenskega prava Metod Dolenc.⁵ Tedaj so bile v Jugoslaviji štiri pravne fakultete: v Beogradu sta pravkar prevzela že 15 let nezasedeno katedro za slovansko pravno zgodovino Rusa Fedor Taranovski in Aleksandar Solovjev, v Zagrebu je predaval zgodovino hrvatskega prava Marko Kostrenčić, v Ljubljani je bila z Jasinskim zasedena katedra za pravno zgodovino Južnih Slovanov, v Subotici pa še ni bilo nobene od teh predmetov.

Miselni svet, v katerega je Dolenc kar na samem začetku usmeril slovensko pravno zgodovino, se kaže že v razpravi o pravosodstvu novomeškega urada nemškega viteškega reda 1721-1772.⁶ Za vsako ceno je hotel odkriti "paralelizem" med pravnimi razmerami na slovenskih vinskih goricah in tistimi pri drugih "jugoslovanskih plemenih", zlasti pri Črnogorcih pred reformami s konca 19. stol. "Sočinitelj" za ohranitev gorskih pravnih Slovincih naj bi bila zadruga. Zadruga kot kamen modrih sicer ni bila nova ideja, je pa šele v Dolenčevi interpretaciji spričo nenehnega ponavljanja v patriotičnem kontekstu za nekaj desetletij nastopila svojo zmagovito pot med Slovenci.

Bistveno širše poglede je marca 1920 v svojem nastopnem predavanju, objavljenem v Zborniku znanstvenih razprav neposredno za Dolenčevo razpravo, razvil Jasinski.⁷ Pravno zgodovino Južnih Slovanov je razumel v povezavi s slovansko pravno zgodovino, ki jo je po njegovem skušal po času

2 Josip Žontar, v Slovenski biografski leksikon, IV str. 1004.

3 Živel 1862-1935, v Ljubljani predaval od 8. 3. 1921 do 1933. Janko Polec, Mihajlu Jasinskemu v spomin, Zbornik znanstvenih razprav 12/1935-1936, str. 1-6.

4 Sergij Vilfan, Janko Polec, Zgodovinski časopis 10-11/1956-1957, str. 315-324; isti, Začetki pravne fakultete v Ljubljani in pravna znanost, Pravnik 45 (107)/1990, str. 195-204.

5 Janko Polec, Dr. jur. et dr. h. c. Metod Dolenc, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 22/1941, str. 135-138; isti, Dr. Metod Dolenc, Življenjepis in bibliografija, Zbornik znanstvenih razprav 18/1941-1942, str. 23-95.

6 Metod Dolenc, Pravosodstvo pri novomeškem inkorporiranem uradu nemškega viteškega reda v letih 1721 do 1772, Zbornik znanstvenih razprav 1/1920-1921, str. 22-100.

7 Miha Jasinski, Kaj je najpotrebnejše za slovansko primerjalno zgodovino?, Zbornik znanstvenih razprav 1/1920-1921, str. 101-115.

prvi sistemizirati Ignacij Rakowiecki v delu, tiskanem 1820, dvanajst let pred prvim zvezkom bolj znane Zgodovine slovanskih zakonodaj Vaclava Aleksandra Maciejowskega.

Rakowiecki naj bi ne imel le časovne prednosti, temveč naj bi tudi bolje uporabljal primerjalno metodo. Glavni problemi, ki naj bi jih pomagala reševati slovanska primerjalna pravna zgodovina, so po Jasinskem: Kakšno je bilo "praslovansko pravo" v času selitve, ko so bili Slovani "etnografska enota"? Kakšni so bili medsebojni vplivi med slovanskimi državami IX-X. stol. ? Kaj je v poznejšem razvoju ohranjenega iz "slovanske pradomovine" in kaj sad "individualnega umotvorstva"? Slednjič: Kaj so slovanski narodi prevzeli od neslovanskih sosedov in kaj so jim dali? Jasinski je bil dovolj kritičen, da je takoj povedal, da je odgovor na glavne probleme v najboljšem primeru mogoč "samo v občih potezah"⁸ in da "bolj občutimo kot pa nedvomno vemo, da so neke čisto slovanske posebnosti - slovanska samobitnost", ki pa jih ni mogoče opredeliti. Jasinskega ne morejo zadovoljiti neke bodisi resnične ali namišljene individualnosti slovanskega prava, npr. bolj mehko in bolj humano obeležje v primeri z nemškim in rimskim. Vsa dotedanja dognanja pravne slavistike strne Jasinski v dognanju, da so nekateri pravni spomeniki slovanskega izvora, da je pravo posameznih slovanskih narodov samobitno in da je veliko "pravnih norm in inštitucij splošnih vsem narodom, ki se nahajajo na isti stopnji kulturnega razvoja."⁹ Ob tem pa ne dvomi "o obstoju slovanskega prava kot ene celote," t. j. praslovanskega prava, čeprav o njem manjka napisanih virov in ga ugotavljamo "samo s pomočjo filozofije (!), arheologije, podatkov običajnega prava itd. Ker so bili Slovani en narod z enim jezikom, zato so imeli tudi "obče družabno življenje".¹⁰

Pičili uspeh pravne slavistike razlaga Jasinski s tem, da je bilo njeno delo prezgodnje, da je Maciejowski vzel za vodilo poljsko pravo in z njim stopil prava drugih Slovanov do 18. stoletja, vprašanje metode pa da še ni rešeno.¹¹

O tem da bi Slovenci mogli imeti kakršno koli vlogo v pravni zgodovini, Jasinski sploh ni razmišljal, zato pa je tembolj simptomatično, kako je njegov nepodpisani prevajalec reproduciral trditev o izredni starosti hrvških pravnih spomenikov iz druge polovice 9. stoletja "isprav" (listin, povelj), ki da so celo starejše od "isprav" pri drugih Slovanih.¹² Prevajalec si očitno ni

8 Mihail Jasinski, prav tam, str. 105.

9 Mihail Jasinski, prav tam, str. 106-107.

10 Mihail Jasinski, prav tam, str. 107-108.

11 Mihail Jasinski, prav tam, str. 109-111.

12 Mihail Jasinski, prav tam, str. 113-114.

upal uporabiti popolnoma jasne slovenske besede, kaj šele pomisliti na to, da so listine za Slovence tudi starejše od Trpimirove in Mutimirove. Očitno je veljalo samo izstaviteljevo slovansko ali neslovansko ime.

Dosti bližja dunajskim tradicijam so bila vsaj po izbiri obdobj in snovi predavanja Janka Polca,¹³ ki je kot svoje habilitacijsko delo 1925 objavil knjigo "Kraljestvo Ilirija" - zelo podrobno delo o upravni zgodovini Slovenije v 19. stoletju, s katerim se seveda ni usedel v srce pravnim slavistom. Za prevzem jugoslovanskih tem v slogu Jasinskega usmeritev Polčevih tiskanih del ni bila najbolj obetavna.

Medtem je več smisla za pravno slavistiko okoli leta 1925 pokazal France Goršič¹⁴ s poročili o Dolencevih in drugih pravnozgodovinskih delih, s pisanjem o zadrugi in slednjič s spisom Župani in knezi v jugoslovanski pravni zgodovini.

Miselnost, sredi katere je petindvajsetletni zgodovinar Žontar v Ljubljani začel študirati pravo, očitno ni bila v popolnem nasprotju le z dunajsko zgodovinsko šolo, temveč tudi z njenimi metodami, saj je poleg občutkov vendarle cenila tudi trdnejše metode, pa čeprav glede starejših dob prav tako vprašljive.

Kot gimnazijski profesor zgodovine je Josip Žontar 1930 dokončal tudi svoj pravni študij. Kdaj je v njem v desetletju 1920-1930 dozorel sklep, da se bo v znanstvenem delu posvetil pravni zgodovini, bodo morda povedali njegovi potomci, prav tako kako je prišel v zvezo s pravnim zgodovinarjem in slavistom, leto mlajšim Heinrichom Felixom Schmidom,¹⁵ ta se je ukvarjal s pravno slavistiko na bistveno višjem nivoju kot npr. Fedor Taranovski, ki je po Karlu Kadlecju l. 1924 izdal knjigo s protislovnim naslovom Prvobitno slovensko pravo pre X veka. "Kadlec - Taranovski" je v času Žontarjevega študija postal zgled za preučevanje prvotnega južnoslovanskega prava v duhu historične pravne šole. Pri tem dobi bralec vtis da je dalmatinsko pravo 10. stol. del slovanskega prava.

Profesorska služba, pravni študij in gotovo tudi začetek dela na Zgodovini Kranja so bili najbrž vzrok, da je Žontar začel objavljati razmeroma pozno. Tako je po diplomu na Pravni fakulteti 1930 objavil članek "Sistematska dela iz pravne zgodovine Slovencev",¹⁶ s katerim je že na začetku

13 Sergij Vilfan, Janko Polec, Zgodovinski časopis 10-11/1956-1957, str. 315-324.

14 Sergij Vilfan, (In memoriam) France Goršič, Zgodovinski časopis 23/1969, str. 137-151, zlasti str. 138 o odklonitvi ponudbe (D. Majaron, Vl. Ravnihar, M. Dolenc), naj Goršič prevzame katedro za pravno zgodovino Slovanov.

15 Hans Felix Schmid, 1896-1963; prim. Zgodovinski časopis 17/1963, str. 255-256.

16 Josip Žontar, Sistematska dela iz pravne zgodovine Slovencev, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 11/1930, str. 83-84.

poti pokazal svojo nagnjenost k bibliografskemu prikazu stanja neke vede ob kratkem povzetku pomembnejših del.

Povod za povzetek stanja pravne slavistike je Žontarju dal l. 1933 Prvi kongres pravnikov slovanskih držav v Bratislavi, kongres, ob katerem je bil Metod Dolenc promoviran za Dr. h. c. Univerze v Bratislavi. Slovenski pravnik je tedaj objavil Žontarjevo razpravo Skupna podlaga zgodovine slovanskega prava¹⁷ v pojasnilu naslova označena kot "Prispevek referatu". Pravno slavistiko označuje Žontar kot slovansko pravnozgodovinsko vedo, njen glavni namen pa naj bi bil, ugotoviti "prvobitno slovansko pravo". Nekoliko presenetljivo Žontar v tem bibliografsko gotovo izčrpnem pregledu ne omenja ljubljanske razprave Jasinskega in v nasprotju z njo tudi ne Rakowieckega. Za ustanovitelja slovanske pravnozgodovinske vede ima Maciejowskega, obžalujoč, da njegov prvotno začrtani okvir ni ostal nedotaknjen, češ da bi bila posebna obravnava Zahodnega slovanstva in Srednje Evrope za jugoslovansko pravnozgodovinsko vedo naravnost usodna.¹⁸ Saj "mlada pravnozgodovinska veda Slovencev spada v okvir primerjalne pravne zgodovine Hrvatov in Srbov", o čemer se kot avtoriteta navaja Metod Dolenc.

Kot skupne podlage navaja avtor tele: Prvobitne zajednice so bile hišne skupnosti oz. bratske skupnosti. Te kot delovne zajednice sestavljajo rod, rodovi pa pleme, ki so se ob Jadranu križale s staroromansko imovinsko skupnostjo "ut frater et soror". Kot "zadruge" so jih pozneje poživile turške osvoboditve. Plemena so nastala v 7. stol. in bila so manjša od germanskih. Naselbine so nastajale po rodovih. Sorodniški in sosedski retrakt naj bi bil skupen vsem sistemom slovanskih prav, vprašanje naj bi bilo le, ali je domač ali sad tuje zakonodaje. Sledeč pri tem Solovjevu meni Žontar, da je poleg kupnine za nepremičnino plačana nagrada "pristni slovanski pravni običaj", pri katerega izvršitvi nastopa še vseslovanski pristav. V zvezi z vaškim ali širšim zborom nastopa seveda kolektivna odgovornost, zasidrana v "narodovem značaju". V jugoslovansko problematiko se sprva samo programsko vpletajo lastniške cerkve in razvoj zemljiških gospošteev.

Medtem ko je Jasinski 1921 še priznaval, da so rezultati pravne slavistike borni, vzbuja Žontarjeva razprava precej bolj obetajoč vtis. Ali je veda medtem res tako napredovala? Količinsko gotovo. Žontar navaja 49 naslovov, izmed katerih jih je komaj 5 izšlo pred l. 1921. Gre torej skoraj v celoti za novo literaturo. Med petimi starejšimi naslovi pa je navedena knjiga Karla Kadleca, Poczantki kultury Slowianjskiej iz l. 1912¹⁹, ki je Jasinski ne

17 Josip Žontar, Skupna podlaga zgodovine slovanskega prava, Slovenski pravnik 47/1933, str. 162-171.

18 Josip Žontar, prav tam, str. 164.

19 Josip Žontar, prav tam, str. 165.

citira, čeprav sicer nekaj Kadlečevih del pozna. Gre za knjigo, iz katere je izšel pri nas bolj znani Kadlec-Taranovski iz l. 1924. Toda če sodimo po njem, ravno v tem delu ne bi mogel videti bistvene dopolnitve mnogih vrzeli, ki jih je poudarjal Jasinski. Napredek je bil torej bolj v številu bolj ali manj krajevno in časovno omejenih prispevkov, katerih naslovov najbrž nihče ne bi znal tako vestno zbrati kot prav Josip Žontar. V njegovem pregledu je po številu naslovov na prvem mestu Taranovski (6), sledita Solovjev in Heinrich Felix Schmid (po 5) in četrti je Kadlec (3); 13% avtorjev je zastopanih s 40% naslovov. Beograjska Rusa Taranovski in Solovjev predstavljata tedaj pravno slavistiko v Jugoslaviji, Schmid pa Žontarjevo individualno znanje. Metod Dolenc je za čuda zastopan le z 2 naslovoma, Janko Polec pa z nobenim.²⁰

V splošnem se je Žontarju posrečilo, da je tedanjo vednost o pravni slavistiki zložil v dokaj pregledni obliki. Če je pri tem očitna njegova zadrega, kako zlitni disparatne in večkrat šepave konstrukcije raznih avtorjev v vsaj na videz skladno podobo, to posredno vendarle potrjuje trditev Jasinkega, da je še premalo predel. Žontarju gre predvsem zasluga, da je sestavil kratko, še dokaj vsestransko bilanco, ki je kljub pretežno deskriptivnem značaju bolj pregledna od raznih sodobnih, neprimerno obsežnejših slovanskih sintez tipa Dvornik.

Ker gre za enega izmed Žontarjevih prvencev, lastnih del ne navaja, pač pa nakazuje, v katerih smereh bi rad sam opozoril na številne vezi, ki so prepletale jugoslovansko pravno ozemlje v teku stoletij: Naštetje je dokaj pre-senetljivo

- lastniške cerkve,
- razvoj zemljiških gospostev ter kmetijskih zajednic,
- regeneracija združnega sestava in ustanovitev vojnih krajin.

Če izvzamemo morda začetke kmečkih skupnosti pa pri nobeni izmed teh točk ne gre več za "prvobitno slovansko pravo". Dejansko se je Žontar z razpravo iz l. 1933 poslovil od "skupne podlage" in je v nadaljnjem delu stopil na bolj realna tla. Iz pravne slavistike se mu je razvilo več delovnih področij. Lastniške cerkve, ki jih je pod vtisom Schmidovih del prvotno uvrstil v slovansko problematiko so se kmalu izkazale za bolj razširjeno institucijo. Zelo se je Žontarju razraslo področje kmečkih (lokalnih) skupnosti, ki ga je najširše zajel v razpravi o stanju raziskav o jugoslovanski ureditvi podeželja (1964), potem ko je v krajevni analizi že prej obravnaval Kastavščino in njene statute (1946). S tega področja je segel še v pravno arheologijo, najprej pri Slovencih (anketa 1939, objave v Mladiki 1940), nato pa še v pregledni obliki za širše območje z razpravo Zur Problematik der Rechts-

²⁰ Josip Žontar, prav tam, str. 163-164.

archäologie bei den Völkern Jugoslawiens (1965). Ker pa pravnih predmetov ni preučeval izolirano, temveč v njihovi vsakdanji funkciji, mu je pravna arheologija (po mojem bolje spomeništvu) prehajala na sosedno področje pravnega narodopisja. Nastala je svojevrstna, izredno ilustrativna kombinacija med srbohrvaško tradicijo zbiranja tim. narodnega blaga v stilu Valtarja Bogišića, nemško Volkskunde in njenimi izvedenkami, in Žontarjevo nedvomno sposobnostjo, da iz bibliotek izbrska nepričakovane množine podatkov, in da iz vsega tega sestavi izčrpen pregled. Tako je pravna slavistika s prvobitnim slovanskim pravom vred polagoma, posebno pa po drugi svetovni vojni pri Žontarju prešla na veliko tvornejša in hvaležnejša tla.

Iz slovenskega zornega kota je bila pravna slavistika s svojimi izvedenkami vred tista veja Žontarjevega dela, s katero je - po snovi precej daleč od svoje dunajske zgodovinske šole - segal na duhovni vrt Metoda Dolenca. To pa ni bilo Žontarjevo edino delo na področju pravne zgodovine. Pravno slavistiko sem izbral za osrednjo temo zato, ker je posebno značilna za čas med obema vojnama, ker predstavlja zaokroženo problemsko celoto, in iz prozaičnega pričakovanja, da bom s to temo še najmanj postopal po tujih bio- in bibliografskih zelnikih. Druga pravnozgodovinska dela Josipa Žontarja se ne samo po tematiki, temveč tudi po pristopu precej ločijo od doslej navedenih in uvrščajo v glavnino Žontarjevih del, v katerih se prepletajo vsebinsko različne snovi, med katerimi je pravo zastopano zdaj bolj, zdaj manj. Taka dela so pravniška po predmetu (npr. nastanek nekega zakona), manj po metodah, kot po nagnjenju za pravno kvalifikacijo. Glede na glavni predmet in metode razlikujemo nekaj skupin:

1. Nastanek nekaterih pravnih norm (redi za deželna sodišča, policijski redi), osvetljeni s podrobno obravnavo osnutkov do končne, uzakonjenje oblike. V tem se Žontar močno približuje tehniki, ki jo je rad uporabljal Janko Polec.

2. Obravnava nekaterih srednjeveških pravnih institucij (krvavi denarič, vicedom, že omenjene lastniške cerkve) z izredno natančno pritegnitvijo listinskega gradiva. Metode so pretežno medievistične, podobne genealoškimi, s katerimi je znal Žontar briljirati zlasti pri obravnavi zgodnjega novega veka.

3. Uspešni posegi v upravno zgodovino 18. stoletja z neposredno uporabo bogatega arhivskega gradiva.

4. Bibliografsko usmerjeni pregledi stanja (Stand der Forschung), ki jih avtor rad naslavlja s "problematiko".

5. Krajevna zgodovina z Zgodovino Kranja na čelu, v kateri so bila pravnozgodovinska poglavja podlaga za habilitacijo na Pravni fakulteti.

Dela, ki jih razvrščamo v te vrste skupin so tista, ki jih najpogosteje uporabljamo in citiramo in ki jih najbrž še v bližnjih rodovih ne bodo nadome-

stili. Nedvoumno so in bodo bolj aktualna kot prizadevanja nekdanj občudovane pravne slavistike, kakršna je s svojimi znanstvenimi ideali že prešla v zgodovino znanosti.

Delo Josipa Žontarja za gospodarsko in socialno zgodovino

Ferdo Gestrin

Velik del znanstvenega opusa dr. Josipa Žontarja je posvečen gospodarski in z njo povezani socialni zgodovini slovenskih dežel od srednjega veka tja do 18. stoletja in še dlje. Za to dejavnost je bil, lahko rečemo, vrhunsko usposobljen. Diplomiral je na dunajski univerzi iz zgodovine (1918) in naslednje leto doktoriral, dokončal je študij na Pravni fakulteti v Ljubljani in tam tudi promoviral (1930).

Med študijem na Dunaju se je še posebej izpopolnjeval v pomožnih zgodovinskih vedah (Institut für österreichische Geschichtsforschung), a v letu 1923/24 je obiskoval Visoko šolo za svetovno trgovino (Hochschule für Welthandel), poslušal prof. A. Dopscha in dobil poglobljeno znanje iz gospodarskega področja. To ga je tudi pripeljalo mnogo pozneje na Inštitut za politično ekonomijo in sorodne vede na novo ustanovljene Ekonomske fakultete v Ljubljani, kjer je bil v letih 1950/58 znanstveni sodelavec. Od vsega začetka pa je tudi sodeloval pri projektu Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev na SAZU ter od maja 1955 vodil tam odsek za izdajo te zgodovine.¹

Prvi že kapitalni rezultati Žontarjevega preučevanja gospodarske zgodovine so izšli v medvojnih letih, ko pa je po končani drugi svetovni vojni v našem zgodovinopisju poraslo zanimanje za 16. stoletje ter še posebej za gospodarska in družbena vprašanja, je bil med slovenskimi zgodovinarji tisti, ki je večji del raziskav usmeril v gospodarsko zgodovino in rezultate objavljajal do 1971. leta. Število njegovih zgodovinskih bibliografskih enot zajema sicer le približno tretjino vsega znanstvenega opusa, vendar so njihov obseg, kakovost in pomen tolikšni, da jih moremo ob oceni celotnega znanstvenega dela postaviti celo na prvo mesto.²

Glede na obravnavano tematiko moremo njegova zgodovinska dela razvrstiti v več skupin: prvo sestavljajo razprave o meščanski, podeželski in posebej kmečki trgovini na Slovenskem; druga povezuje monografije o posa-

---

1 Bogo Grafenauer, Ob osemdesetletnici Josipa Žontarja, Kronika 23/1975, str. 180-182; isti, In memoriam dr. Josip Žontar (23. 9. 1895-24. 4. 1982), Zgodovinski časopis 37/1983, str. 235-236; isti, Bibliografija dr. Josipa Žontarja, prav tam, str. 238-241; Jože Žontar, Žontar Josip, Slovenski biografski leksikon 15/1991, str. 1004-1006.

2 Prim. bibliografijo dr. Josipa Žontarja, o.c., str. 238 sl.

meznih panogah in oblikah proizvodnje (železarstvo, platnarstvo in sitarstvo, svilarstvo; založništvo, manufaktura, obrt in cehi); tretja pa vključuje dela o denarnem in finančnem poslovanju. Žontarjev opus iz gospodarske zgodovine pa moremo razporediti tudi po časovni opredelitvi. Trgovinsko problematiko, denarno poslovanje, bančništvo in deželnoknežje finance je proučeval v srednjeveškem obdobju in 16. stoletju, iz naslednjega obdobja, t. j. 17. in 18. stoletja ter deloma še pozneje, pa so bile v ospredju njegovega zanimanja proizvodne panoge in njene proizvodne oblike. Izven ene in druge razporeditve sodi njegovo najobsežnejše delo o zgodovini Kranja, ki je še po 56 letih prve izdaje skoraj nespremenjeno, dopolnjeno s tremi prispevki drugih avtorjev s posebno paginacijo, izšlo v drugi izdaji v letu njegove smrti.³ Delo, ki ga je pripravljalo mnogo let, sodi med najboljšo zgodovino, ki jo doslej ima katerokoli slovensko mesto⁴, med drugim tudi zavoljo obsežnega opisa njegovega gospodarstva, ki ga je pozneje dopolnil z monografijo o vlogi Kranja v blagovnem prometu do 19. stoletja.⁵

V gospodarsko zgodovino je dr. Žontar posegel z še neobjavljeno disertacijo o trgovini na Kranjskem od 13. do 16. stoletja, torej v času, ki je tudi pozneje v ospredju njegovih preučevanj.⁶ Zanimivo bi bilo primerjati to začetno znanstveno delo z poznejšimi njegovimi raziskavami.

Ko je leta 1929 izšla doktorska disertacija Frana Zwitterja o starejših kranjskih mestih in meščanstvu, v kateri je bilo tudi nekoliko obsežnejšo poglavje o gospodarskem položaju mest, in ji je leta 1932 sledila Žontarjeva razprava o bankah in bankirjih v mestih v notranjosti slovenskih dežel, - problematika, ki je Zwitter ni zajel - se je pravzaprav začelo novo obdobje preučevanja mest in meščanstva ter njegove gospodarske dejavnosti, ki je bilo do tedaj močno zapostavljeno v slovenskem zgodovinopisju.⁷

Žontar je s to razpravo, ki je med njegovimi deli edina časovno omejena samo na srednjeveško obdobje, prešel na povsem neobdelano in neznano problematiko, jo postavil v širši, evropski okvir in dal z njo še danes temeljno vedenje za poznavanje tedanjega bančnega, denarnega poslovanja v

3 Zgodovina mesta Kranja, Ljubljana 1939, 530 str.; ponatis Zgodovina mesta Kranja, Kranj, 1982, 530 str. in III-XLVII.

4 Zadnja večja poskusa sta bila za Ljubljano in Maribor: Zgodovina Ljubljane. Prispevki za monografijo, Ljubljana 1984, 595 str.; Maribor skozi stoletja, Razprave I, Maribor 1991, 712 str.

5 Vloga Kranja v blagovnem prometu v teku stoletij (do 19. veka), 900 let Kranja, Spominski zbornik, Kranj 1960, str. 137-159.

6 Geschichte des Handels in Krain vom 13.-16. Jahrhunderts, glej Slovenski biografski leksikon 15/1991, str. 1004.

7 Fran Zwitter, Starejša kranjska mesta in meščanstvo, Ljubljana 1929, str. 1-76.

Josip Žontar, Banke in bankirji v mestih srednjeveške Slovenije, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 13/1932, str. 21-35.

slovenskih dežela in njihovih povezavah s tedaj gospodarsko najbolj razviti italijanskimi pokrajinami in tamkajšnjimi bankirskimi hišami.⁸

Dr. Josip Žontar v pogovoru z akademikom dr. Bogom Grafenauerjem

Posredno se je denarnemu poslovanju približal tudi ob preučevanju dežel-noknežje finančne politike in uprave v poznem srednjem veku in prvih desetletjih 16. stoletja na Kranjskem v pozneje napisanih dveh razpravah. V eni, napisani za slednjo, je prikazal od začetka 14. stoletja dalje, vzporedno z razvojem denarnega gospodarstva, nastajajočo finančno politiko in upravo z

8 Banke in bankirje v obmorskih mestih je mnogo let pozneje preučeval in rezultate objavil Janez Peršič v razpravah Florentinec Franciscus Benzini v Piranu (1338-1348), *Kronika* 23/1975, str. 138 sl.; Družina florentinskih bankirjev Soldanieri in Piran, *Kronika* 25/1977, str. 14 sl.; Pravni in družbeni položaj tujih bankirjev v Piranu (v 14. in 15. stoletju), v *Zgodovini denarstva in bančništva na Slovenskem*, Ljubljana 1987, str. 15-18; Židje v poznosrednjeveški Beneški Istri, Slovensko morje in zaledje 6-7/1984, str. 39-68; Židje in kreditno poslovanje v srednjeveškem Piranu, Doktorska disertacija na Filozofski fakulteti v Ljubljani 1985. Prim. še Wilhelm Wadl, *Geschichte der Juden in Kärnten im Mittelalter. Mit einem Ausblick bis zum Jahre 1867*, Klagenfurt 1981, 246 str.

vicedomom na čelu. V zvezi s tem pa se je dotaknil tudi posegov deželnega kneza v gospodarsko življenje na sploh in v trgovsko poslovanje kot pomemben finančni vir še posebej.⁹ V drugi pa je poudaril dejavnost posameznih predstavnikov meščanstva v poslovanju deželnoknežjih financ na Kranjskem (in deloma na Koroškem) na prehodu v novi vek. Še z večjim poudarkom pa je ob življenjepisu Volbenka Schwarz, loškega trgovca, posojevalca denarja in podjetnika s kuksi živosrebrnega rudnika v Idriji, predstavil podobo, vlogo in pomen meščanskih poslovnežev pri uveljavljanju zgodnjekapitalističnega gospodarstva na Slovenskem v 16. stoletju.¹⁰ Sloja, ki se je znotraj mestne avtonomije in v javnem življenju bistveno razlikoval od ostalega meščanstva. Tako je Ločan Volbenk Schwarz, potem ko je ponovno zastopal freisinškega škofa in sodeloval pri znani pogodbi o razmejitvi kmečke in poklicne meščanske trgovine (1492), izvrševal pomembne funkcije v deželnoknežji upravi na Kranjskem in je bil tudi svetnik Maksimilijana I. ter njegovih osrednjih uradov. Vendar ne smemo pozabiti, da srečujemo vrhove meščanstva v raznih deželnoknežjih službah tudi že pred tem, njihovo število pa je raslo zlasti od konca 15. stoletja. Tedaj je vladar s finančno politiko odločno posegel na področje trgovine oziroma prometa, ker je hotel od tam izvleči čim več dohodkov.

Na proizvodno plat gospodarstva je posegel v več panogah: preučeval je proizvodnjo, ki je zrasla na osnovi poljedelskih in živinorejskih surovin v tesni povezavi s trgovskim kapitalom, ter obravnaval železarstvo oziroma žebljarsko proizvodnjo. S težiščem na loškem gospostvu in s posegi v slovenski prostor, do kamor je seglo pridelovanju lanu, je obravnaval platnarstvo in sitarstvo v 18. stoletju na komercialni osnovi in založniški dejavnosti.¹¹ Vendar ni zanemaril tudi podeželske in cehovske obrtne izdelave platna. Posebej je obravnaval tudi računovodsko poslovanje enega izmed založniških organizatorjev te dejavnosti.¹² Surovine za obe panogi so le deloma krili z domačimi pridelki. Pretežni del proizvodnje je šel v izvoz: platno v Italijo, beneško Dalmacijo in Dubrovnik, sita tudi v zahodnoevropske dežele. Širše in mnogo bolj kompleksno je preučeval in obdelal svilarstvo na

---

9 Kranjski deželni vicedom, Prispevek k zgodovini srednjeveške finančne uprave na Kranjskem, Razprave V, SAZU, Ljubljana 1966, str. 277-317.

10 Ločan Volbenk Schwarz, Loški razgledi 4/1957, str. 24-34.

11 Platnarstvo in sitarstvo v loškem gospostvu v 18. stoletju, Loški razgledi 3/1956, str. 89-102. Prim. ob tem Ivan Mohorič, Škofjeloško platnarstvo in njegov zaton, prav tam 2/1955, str. 71-80.

12 Trgovska računica loškega veletrgovca Franca Oblaka - Wolkensperga iz leta 1677, Prav tam 7/1961, str. 88-93.

Slovenskem od 16. do 20. stoletja.¹³ Zaobjel je celotni proizvodni proces od gojenja murv in sviloprejke, oskrbe kokonov in odvijanja njihovih svilenih vlaken do tkanja svile, kar vse so podpirale in pospeševale državne oblasti. Proizvodnja svile in drugih iz nje izdelanih predmetov je bila vezana na nastajajoče manufakture.

V vseh treh primerih je šlo za panoge, ki so imele bazo v veliki meri na podeželju. Od tam je bila, razen strokovnjakov, v glavnem tudi delovna sila. Proizvodnjo so obvladali meščanski trgovci in podjetniki, posegali pa so vanjo tudi posamezni fevdalni gospodje.

Ob preučevanju gospodarske zgodovine, tudi v zvezi z zgodovino Kranja, se ni mogel izogniti železarstvu in žebjarstvu, čeprav se ga je dotaknil le mimogrede.¹⁴ V kratkem pregledu proizvodnje žebeljev v 17. stoletju je ob njihovem italijanskem poimenovanju videl potrdilo, da je bil pglavitni trg za naše železo in železne proizvode v Italiji. Dotaknil se je tudi zgodovine obrti in cehov. Iz statistike F. V. Hörnigka, avstrijskega merkantilista, je povzel stanje obrtnih mojstrov in pomočnikov za leto 1673 za 11 mest in trgov v slovenskih deželah. Za Enciklopedijo Jugoslavije pa je napisal strnjen pregled o cehih v Sloveniji.¹⁵

Najpomembnejši rezultati Žontarjevega preučevanja gospodarske zgodovine so vsekakor na področju trgovine ob koncu srednjega veka in v 16. stoletju ter v 18. stoletju. Izrednega pomena je njegov poseg v obravnavo kmečke trgovine in njene problematike, povezano s to zelo razvejano dejavnostjo v slovenskih deželah. Prvič je opozoril nanjo že v letih 1952/3 v razpravi, ki govori o sodnem redu na Kranjskem (1535).¹⁶ Nekaj let pozneje je res izšla njegova obsežna in po pomenu izredna razprava o kmečki trgovini.¹⁷ Razprava je temeljno delo o pravnih normah kmečkega trgovanja v naših deželah. Žontar je s pravniško natančnostjo prikazal dolgotrajni postopek pri nastajanju policijskih redov (1542, 1552) z vsemi predhodnimi faza-

---

13 Svilogojstvo in svilarstvo na Slovenskem od 16. do 20. stoletja, SAZU, Dela 11, Inštitut za zgodovino 3, Ljubljana 1957, 160 str.; Gojitev sviloprejk, v Zgodovina agrarnih panog I, Ljubljana 1970, str. 409-415.

14 Kranjski "consensus commercialis" in njegovo delo za napredek železarstva, Tovarniški vestnik, Jesenice 1941, str. 11-12 (nadaljevanj zavoljo okupacije ni bilo); O našem starem žebjarstvu, Loški razgledi 2/1955, str. 85-86.

15 F. V. Hörnigkova statistika obrtnikov slovenskih mest in trgov iz leta 1673, Kronika 18/1970, str. 80-82; Cehi na Slovenskem, Enciklopedija Jugoslavije 2/1956, str. 340-341.

16 Kranjski sodni red za deželska sodišča iz leta 1535, Zgodovinski časopis 6-7/1952-1953, str. 566-587.

17 Nastanek, gospodarska in družbena problematika policijskih redov prve polovice 16. stoletja za dolnjeavstrijske dežele s posebnim ozirom na slovenske pokrajine, Zgodovinski časopis 10-11/1956-1957, str. 32-121.

mi. Hkrati s tem je z veliko akribijo poglobil naše vedenje o kmečki trgovini, njenem obsegu, smereh in poslovanju, ter z njo povezanimi družbenimi nasprotji. Podložnik je namreč s poseganjem v neagrarno dejavnost in širjenjem svojega trgovanja na področju meščanske poklicne trgovine sprožal vse večja nasprotja med mestom in vasjo, ki so ga spremljala še nova trenja, kar so poskušali s policijskimi redi reševati. S prikazano problematiko kmečke trgovine je poglobil tudi znanje o vlogi rastočega denarnega gospodarstva in uveljavljanja zgodnjega kapitalizma v 16. stoletju na Slovenskem. Žontar je stanje, oziroma spremembe in razvojne trende v gospodarstvu ter družbi, tedaj na Slovenskem, opisal z naslednjim: "V vprašanju podeželske /t. j. kmečke/ trgovine je prišlo sredi 16. stoletja na Kranjskem do velikega obračunavanja med obema gospodarskima in stanovskima skupinama, ki pa ni moglo vesti do sporazuma, ker so bile nastopile v obeh skupinah že bistvene spremembe v gospodarskem in stanovskem mišljenju... To so bili znaki prehoda od fevdalizma h kapitalizmu".¹⁸ Sam pa sem, ocenjujoč to in še dve drugi razpravi, zapisal: "... avtor je v razpravah odgrnil nove line v panoramo prehoda iz 15. v 16. stoletje in v prvo polovico 16. stoletja ter prispeval važne elemente za pravilno oceno tega razdobja."

Nič manj pomemben za slovensko zgodovino ni tudi Žontarjev prispevek k preučevanju meščanske, poklicne trgovine. V več razpravah je raziskal zlasti mednarodno prehodno trgovino, trgovino na velike razdalje. V dveh starejših v nemščini napisanih monografijah iz let 1960 in 1961 je obravnaval trgovino po poti iz južne Nemčije, tudi iz Nürnberga, prek Beljaka, ki ga je orisal kot izhodišče za trgovino v jugovzhodni smeri na Ljubljano in dalje proti hrvaški meji. To pot je z drugimi zgodovinarji tedaj ocenjeval na osnovi številnih novih podatkov kot pglavitno trgovsko prometno smer na Slovenskem. S trgovino po tej poti je zaobjel tudi vse gospodarske dejavnosti, ki so bile povezane z njo (npr. udeležba beljaških meščanov v idrijskem rudniku, v železarstvu na Kranjskem, v samoborskem bakrenem rudniku). Z obema razpravama, bogato dokumentiranima z gradivom, ki ga je zbral pri svojem dolgoletnem delu v arhivih doma in zlasti v tujini, je Žontar nedvomno prikazal del trgovskih povezav slovenskega ozemlja s svetom v obravnavanem času.¹⁹

Približno desetletje pozneje sta dve njegovi razpravi, napisani v letih 1968 in 1971, dokaz, tako sodim, da je postal pozoren tudi na mednarodni promet in trgovino v smeri severovzhod-jugozahod. Pot - zanjo se je

¹⁸ Zgodovinski časopis, o.c., str. 121; prim. še prav tam 16/1962, str. 259.

¹⁹ Villach und der Südosten, 900 Jahre Villach - Neue Beiträge zur Stadtgeschichte, Villach 1960, str. 459-522; Villach - Nürnberg und der Südosten, Jahrbuch des Museums der Stadt Villach, 1/1961, str. 89-100.

uveljavilo poimenovanje "ljubljanska" - je iz Panonske nižine vodila prek Ptuja na Ljubljano in dalje proti mestom ob Tržaškem zalivu oziroma proti Italiji na Beneško in v Marke. Ob tej poti sta bila Ptuj in Ljubljana nedvomno najvažnejši izhodišči in središči prehodne, mednarodne trgovine. V krajši sintetični razpravi o Ptujju je poudaril njegov mednarodni pomen v trgovini in pribil, "da je bil Ptuj ob koncu srednjega veka eno najznamenitejših mest jugovzhodne Srednje Evrope v trgovini na daljavo. Ta pomen je obdržal Ptuj še v 16. stoletju kljub svoji legi ob meji, ki so jo ogrožali Turki".²⁰

Z razpravo o trgovskem prometu skozi Ljubljano v smeri proti morju v le polpetem mesecu v letu 1544 je osvetlil količinski del blaga na poti proti Italiji, za katerega je bilo treba plačati v Ljubljani poleg mitnice še posebne naklade. Hkrati je z mnogimi novimi podatki predstavil 35 velikih trgovcev in podjetnikov, domačih in tujih, ki so bili nosilci te trgovine. V ta promet pa so bili vključeni tudi "majhni in skromni" ljudje, ki so trgovali z nekaj laktov platna ali kosov gnjati čez mejo. Žontar je torej prispeval k poznavanju tudi te poti, vsekakor tedaj najvažnejše smeri trgovskega prometa na Slovenskem, ki je tvorila s potjo severozahod-jugovzhod prometni križ mednarodne trgovine že od konca srednjega veka dalje.²¹

Posamezne tehtne prispevke k tej trgovinski problematiki je dal glede blaga, poti, nosilcev in organizacije trgovine tudi še za poznejši čas do 19. stoletja.²²

Dr. Josip Žontar je sodil v svojem aktivnem obdobju med vodilne slovenske zgodovinarje. Na vseh področjih znanstvenega dela so ga odlikovali široka razgledanost, raziskovalna vnema in znanstvena etika, velika kritičnost in pronicljivost, povezovanje pravne in zgodovinske vede ter čut za izbor preučevane tematike. V času, ko je v slovenskem zgodovinopisju še vedno prevladovala agrarna problematika, se je že na začetku znanstvene poti odločil za raziskave tistih gospodarskih in družbenih vprašanj ter procesov, ki so vodili k širjenju denarnega gospodarstva, rasti vloge in pomena mest in meščanstva, kar je bilo povezano zlasti z razvojem trgovine, k splošni komercializaciji družbe ter uveljavljanju pojavov zgodnjega kapitalizma in kapitalizma sploh. Gospodarske študije je gradil na množici novih v arhivih zbranih podatkov in izrednem poznavanju literature. Pri tem gospodarskih procesov ni zgolj opisoval, temveč jih je osvetlil in konkretiziral s

20 Vloga in pomen Ptuja v mednarodni trgovini poznega srednjega in zgodnjega novega veka, *Kronika* 19/1971, str. 149-151.

21 Drobeč registra ljubljanskega nakladniškega urada iz leta 1544, *Kronika* 16/1986, str. 32-44.

22 Prim. Zapora proti kugi v Karavankah v letih 1713-1716. Prispevek k zgodovini blagovnega prometa in organizaciji trgovine na Slovenskem v 18. stoletju, *Tržič* 1957, 23. str.; glej še op. 5.

kvantifikacijskimi podatki. Vse to ga uvršča med najvažnejše raziskovalce gospodarske zgodovine o obdobju od poznega srednjega do prvih stoletij novega veka, še posebej za 16. stoletje. Tu je temeljna razprava o kmečki trgovini, pomembna ugotovitev o važnosti trgovine in prometne poti na relaciji od južne Nemčije prek Beljaka do hrvaške meje in prispevek k odkrivanju tedaj najvažnejše smeri trgovskega prometa proti Italiji. Brez Žontarjevih zgodovinskih razprav vedenje o gospodarski in družbeni zgodovini, zlasti 16. stoletja, ne bi bilo tako temeljito in na taki višini, na kateri sedaj je. Še posebej pa bo v slovenskem zgodovinopisju trajno zapisan kot zgodovinar Kranja.

Prispevek Josipa Žontarja k zgodovinopisju Jugovzhodne Evrope

Franc Rozman

Za letošnji 14. kongres zgodovinskih ved v Montrealu izdana Slovenian historiography in Foreign Languages kljub nekaterim spregledanim člankom vendarle obsega nekaj več kot 1100 enot, in s tem dokazuje, da večkrat pavšalno povedana ocena, da slovenski zgodovinarji v tujih jezikih malo objavljajo ali pa sploh ne, drži le pogojno. Kljub temu pa ostaja dejstvo, da so se še v zadnjih letih ali morda desetletjih te razmere obrnile na boljše in to iz različnih vzrokov. Objaviti nekaj v tujini v petdesetih in šestdesetih letih je bilo namreč mnogo težje, kot pa je to danes.

*Na proslavi petdesetletnice mature zadnjega klasičnega razreda kranjske gimnazije
11. oktobra 1980. Nakdanji razrednik profesor dr. Žontar stoji na sredi*

Eden tistih slovenskih zgodovinarjev, ki je že takrat objavljajal v prominentnih tujih revijah, je bil tudi dr. Josip Žontar, ki si je s svojim poznavan-

jem slovenske pravne, gospodarske in socialne zgodovine ustvaril ime tudi zunaj meja ožje domovine. Prav gotovo so bila pri tem važna tudi njegova poznanstva še iz časov študija na Dunaju, še posebej na Institut für österreichische Geschichtsforschung, od katerih naj bo med njegovimi takratnimi kolegi omenjen le nemara najbolj znani Otto Brunner, ki je bil v petdesetih in šestdesetih letih tudi v redakcijskem odboru ugledne münchenske revije *Südostforschungen* in ki je sicer zaključil svojo kariero univerzitetnega učitelja v Hamburgu,¹ težišče njegovega dela pa je bilo obdobje zgodnjega novega veka, tisto torej, ki je zelo zanimalo tudi Žontarja.

V svoji obsežni in temeljiti oceni življenja in dela Josipa Žontarja je Bogo Grafenauer v *Zgodovinskem časopisu* 1983² zapisal, da je zadnje obdobje svojega dela Žontar posvetil široki problematiki obrambe proti Turkom. Na tem področju predstavlja vsekakor njegov vrh obsežna in temeljita monografija *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*, ki jo je v letu 1973 izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, in sicer z zelo obsežnim nemškimi povzetkom.³ Delo je bilo v zasnovi namenjeno predvsem nemškemu bralcu in tudi izšlo naj bi najprej v nemščini, kar pa se potem ni uresničilo, ampak je izšlo samo eno poglavje, objavljeno v reviji.⁴ Monografija je rezultat minucioznega študiranja zanimive in dotlej skoraj neobdelane problematike diplomacije in vohunstva v drugi polovici 16. stoletja, v kateri se prepletajo diplomatske poteze, igre in intrige Habsburžanov, Benetk in Turčije. V teh dogodkih so bili pomembni predstavniki tudi nekateri južni Slovani, katerim je poznavanje jezikov in prostora omogočilo, da so v teh zamotanih in nevarnih igrah velikokrat igrali pomembne vloge. Žontarju je na prepričljiv in jasen način uspelo plastično predstaviti to dogajanje in to ob upoštevanju vse dotedanje evropske literature in ob obilnem izkoriščanju arhivov na Dunaju, Ljubljani, Dubrovniku in še kod, pa tudi objavljenih arhivskih dokumentov. Več kot petdeset strani obsežna razprava iz te monografije je dve leti pred slovensko objavo izšla 1971 v *Mitteilungen des Österreichischen*

---

1 Ruediger vom Bruch in Rainer A. Müller: *Historikerlexikon. Von der Antike bis zum 20. Jahrhundert*, München 1991, str. 38-39.

2 Bogo Grafenauer, Dr. Josip Žontar (23. 9. 1895 - 24. 4. 1982), *Zgodovinski časopis* 37/1983, str. 235-238, z bibliografijo na str. 238-241.

3 *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*. SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Dela 18, Ljubljana, 1973, 263 str.

4 Michael Černović, *Geheimagent Ferdinands I. und Maximilians II. und seine Berichterstattung*, *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 24, Wien 1971, str. 169-222.

Staatsarchivs na Dunaju z naslovom Michael Černovič - Geheimagent Ferdinands I. und Maximilians II. und seine Berichterstattung.

V ta sklop spada tudi časovno najbolj zgodnja razprava Mihael Gaismair in Hrvatje, ki jo je Žontar napisal za Zwitterjev zbornik 1965/66⁵ in ki osvetljuje povezave znanega tirolskega upornika z Benetkami in nekaterimi hrvaškimi plemiškimi rodbinami, posebej s Frankopani. Tudi tukaj je Žontar pokazal veliko poznavanje virov in literature ter sposobnost, da je iz velikokrat marginalnih omemb uspel rekonstruirati dogajanje. Značilna zanj je danes večkrat redka lastnost, da je vsaka razprava napisana vsaj deloma po novem arhivskem gradivu in zdi se, da ni bila prav nobena napisana samo na povzemanju literature. V določeni meri morda to velja le za njegovo zadnjo objavo na tematiko Jugovzhodne Evrope, in sicer je bil to referat na prvem Mogersdorfskem simpoziju 1969 z naslovom Die Südslawen und die Türken,⁶ kjer pa zastavljeni koncept simpozija ni dopuščal česa drugega kot kratko in koncizno opredelitev položaja vseh južnoslovanskih narodov od prihoda pod Turke do 18. stoletja. V pregnantnih ocenah pa se da tudi tukaj čutiti, kako se za posameznimi odstavki skriva obširno in temeljito znanje, ki si ga je avtor pridobil z dolgoletnim študijem virov. Omenim naj tudi, da je še v marsikateri Žontarjevi razpravi, ki se sicer ukvarja z drugim sklopom vprašanj, opaziti omembe rezultatov njegovega zanimanja za problematiko zgodovine Jugovzhodne Evrope.⁷ Ne toliko z našega zornega kota, z zornega kota Nemca pa prav gotovo spada v zgodovino proučevanj Jugovzhodne Evrope tudi razprava Christian Wilhelm Heil, ein Diplomat, Projektmacher und national-ökonomischer Theoretiker des 18. Jahrhunderts, ki je izšla 1958 v Südostforschungen in opisuje delo saškega uradnika v službi Habsburžanov v Ljubljani in Celju.⁸

---

5 Michael Gaismair in Hrvatje, Zgodovinski časopis 19-20/1965-1966 (Zwitterjev zbornik), str. 205-218.

6 Die Südslawen und die Türken, Internationales Kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 1969 in Mogersdorf, Eisenstadt 1972, str. 95-108.

7 To velja npr. za njegove razprave o problematiki pravne arheologije (Zur Problematik der Rechtsarcheologie bei den Völkern Jugoslawiens v Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas, Wien 1956, str. 169-202), pa o njegovem poseganju v problematiko starejše pravne in socialne zgodovine jugoslovanskih narodov (Zur Problematik der älteren Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Völker Jugoslawiens v Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, Wien 1951, str. 369-383), pa za nekatere temeljite ocene knjig, ki jih je dopolnil z lastnim gradivom, kot recimo Grete Mecenseffy o knezu Johannu Weikhardu Auerspergu, ki jo je objavil v Zgodovinskem časopisu VIII/1954, str. 296-299.

8 Christian Wilhelm Heil, ein Diplomat, Projektmacher und national-ökonomischer Theoretiker des 18. Jahrhunderts, Südostforschungen 17, München 1958, str. 376-406.

Te razprave so Žontarja uvrstile med tiste bolj redke slovenske zgodovinarje, ki so svoj raziskovalni interes usmerili v proučevanje zgodovine Jugovzhodne Evrope. To je storil že v času, ko je bila takšna znanstvena odločitev težavna, saj ni bilo lahko priti v arhive, dostopnost literature pa je bila prav tako močno omejena. Kot je razvidno iz zahval v opombah, je Žontar imel razvejano korespondenco z različnimi arhivskimi in drugimi institucijami, v katerih so najbrž delali še njegovi znanci in dunajskega obdobja. Znanje jezikov, četudi ne turškega, usposobljenost v pomožnih zgodovinskih vedah, redno spremljanje tekoče jugoslovanske in tuje literature ter izdaj virov in pa njegova predanost arhivskemu delu so omogočili, da je napisal pomembne znanstvene dosežke, ki so bili zanimivi tudi za zahtevne kriterije tujih znanstvenih časopisov. Dr. Žontar je tako v zahodnoevropskem, predvsem nemško govorečem področju historiografije, postal priznan strokovnjak za zahodni del Balkanskega polotoka, obenem pa je nemško govoreči javnosti predstavil tudi rezultate slovenske zgodovinske vede. Žal je ostalo nedokončano njegovo načrtovano delo o vojnem plenu v turških vojnah.

ZUSAMMENFASSUNG

VITOMIR GROS, VORWORT (S. 6)

Der Bürgermeister der Stadtgemeinde Kranj hebt die Bedeutung des Werkes von Josip Žontar für Kranj hervor und zollt ihm alle Anerkennung und Dank. Zugleich entschuldigt er sich für alle Schwierigkeiten und das Unrecht, das ihm seitens der Stadt Kranj zu seinen Lebzeiten zugefügt wurde.

JOŽE ŽONTAR, UMBRUCHSJAHRE IN VATERS LEBEN (S. 7-14)

Dr. Josip Žontar wurde am 23. September 1895 in Sava (Jesenice) geboren. Die frühe Jugend verbrachte er in Škofja Loka, wo er die Grundschule absolvierte. Dann siedelte er mit seinen Eltern nach Kranj um und besuchte dort das Gymnasium. Nach dem Abitur im Jahre 1914 immatrikulierte er sich an der Philosophischen Fakultät der Universität in Wien, wo er Geschichte und Geographie studierte. Die damalige Verfolgung der Anhänger der südslawischen Bewegung auf dem Kranjer Gymnasium - er sollte vor dem Gericht als Zeuge gegen sie auftreten - trübten seine Erinnerung an die Gymnasialjahre. Im Jahre 1919 promovierte er in Geschichte, setzte seine Studien an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät fort, und zwar ein Jahr in Wien, dann aber in Ljubljana, wo er 1930 zum zweiten Mal promovierte. Seit Herbst 1919 unterrichtete Žontar Geschichte und Geographie auf Mittelschulen in Ljubljana, Celje, Maribor und Niš, von 1925 bis 1950 in Kranj (mit Unterbrechung während der deutschen Besatzungszeit).

Im Jahre 1925 begann er seine Abhandlungen zu veröffentlichen und bildete sich in Prag, Graz, Wien und Heidelberg fort. Im Februar 1941 wurde er zum Privatdozenten an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät in Ljubljana berufen. Während der deutschen Besatzungszeit nahm man ihn in den öffentlichen Dienst, wo er die Aufgabe hatte, Pfarr-Matrikelbücher zu sammeln. Dann leitete er das Zentralarchiv für Gorenjska, das eine Filiale des Klagenfurter Gauarchivs wurde. Nach dem Zweiten Weltkrieg war er eine Zeitlang Vertragsprofessor für nationale Rechtsgeschichte an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät und Ausschußmitglied des Historischen Vereins für Slowenien. Nach einer anonymen Verleumdungsnotiz im Slovenski poročevalec im Jahre 1952 wurde ihm die Lehrtätigkeit an der

Fakultät untersagt. Bereits 1950 hatte er das Kranjer Gymnasium verlassen und war Mitarbeiter des neugegründeten Instituts für politische Ökonomie und Nachbardisziplinen bei der Wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät in Ljubljana geworden. Dort blieb er bis zu seiner vorzeitigen Pensionierung im Jahre 1958. Diese bedeutete jedoch nicht das Ende seiner wissenschaftlichen Betätigung.

Eine Stütze fand er in einem tiefen Glauben, in der Gartenarbeit und in seiner Frau Anica. Er erlebte ein hohes Alter von 86 Jahren.

DARJA MIHELIČ, PROBLEMATIK DER ERFORSCHUNG DER REGIONALGESCHICHTE UND DIE ROLLE JOSIP ŽONTARS (S. 15-24)

Die Regionalgeschichte war eines der Forschungsgebiete von Josip Žontar, das ihn berühmt gemacht hat. Die Autorin legt zunächst die Grundlagen der Regionalgeschichte im allgemeinen dar, berichtet über die Konferenzen über Regionalgeschichte in Slowenien seit 1977 und über den Anteil der Regionalgeschichte bei den Tagungen der slowenischen Historiker. Sie erwähnt die vorhandenen Geschichtsmonographien einzelner Orte oder Gebiete und hebt die besondere Bedeutung von Žontars Geschichte der Stadt Kranj (Zgodovina mesta Kranja) als seinem wichtigsten Werk hervor. Bereits vor Erscheinen des Buches im Jahre 1939, aber auch danach, veröffentlichte er mehrere Abhandlungen zur Geschichte Kranjs. Seine Werke widmete er auch anderen Orten, wie etwa Škofja Loka, Železniki, Kamnik, Beljak und Ptuj, die ihm manchmal nur als Hintergrund dienten für seine Erforschung der wirtschaftlichen und rechtlichen Problematik vom 14. bis zum 18. Jahrhundert. Das kommt besonders deutlich bei den Werken zum Ausdruck, in denen er sich mit der Problematik der Städte auseinandersetzt.

SERGIJ VILFAN, JOSIP ŽONTAR UND DIE RECHTSSLAWISTIK (S. 25-32)

Josip Žontar absolvierte ein Studium der Geschichte in Wien und ein Studium der Rechtswissenschaft in Ljubljana. Der Autor stellt sich zunächst die Frage, wie die Rechtsgeschichte im Zusammenhang mit der slawischen Rechtsgeschichte von den Professoren aufgefaßt wurde, die an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät in Ljubljana lehrten (Metod Dolenc, Mihail Jasinski, Janko Polec). Der erste Kongreß von Juristen aus slawischen

Ländern 1933 in Preßburg gab Žontar den Anlaß zu einer Bestandsaufnahme auf dem Gebiet der Rechtsslawistik. In seiner weiteren Arbeit wurde er sachlicher. Von der Rechtsslawistik leitete er mehrere Arbeitsbereiche her (Eigenkirchen, ländliche Ordnung, Rechtsarchäologie).

Andere rechtsgeschichtliche Arbeiten unterscheiden sich nicht nur durch ihre Thematik, sondern auch durch ihren Ansatz erheblich von den bisher genannten und gehören zu den zentralen Werken Žontars. Dazu gehören: die Entstehung der Rechtsnormen, die Entstehung der mittelalterlichen Rechtsinstitutionen, Abhandlungen zur Rechtsgeschichte des 18. Jahrhunderts, bibliographische Bestandsaufnahmen, rechtsgeschichtliche Kapitel in den Werken aus dem Bereich der Ortsgeschichte mit der Geschichte Kranjs an der Spitze.

FERDO GESTRIN, DER BEITRAG JOSIP ŽONTARS ZUR WIRTSCHAFTS- UND SOZIALGESCHICHTE (S. 33-40)

Ein Großteil des wissenschaftlichen Opus von Josip Žontar ist der Wirtschafts-, und der damit verbundenen Sozialgeschichte der slowenischen Länder vom Mittelalter bis zum 18. Jahrhundert gewidmet. Im Hinblick auf die behandelte Problematik umfaßt die erste Gruppe Abhandlungen über den Bürger-, Land- und besonders Bauernhandel in Slowenien seit dem Ende des Mittelalters, im 16. und im 18. Jahrhundert, die zweite Gruppe Monographien über einzelne Gewerbezweige und Produktionsarten (Hüttenwesen, Leinen-, Sieb-, Seidenerzeugung; Verlagswesen, Manufakturen und Zünfte im 17. und 18. Jahrhundert, teilweise auch später). Die dritte Gruppe umfaßt Werke über das Geld- und Finanzwesen vom 14. bis zum 16. Jahrhundert. Außerhalb dieser Reihe befindet sich das umfangreichste Werk Žontars über die Geschichte Kranjs, die er durch eine Monographie über die Rolle Kranjs im Warenverkehr seit dem 19. Jahrhundert ergänzte. Wegen der genannten Werke wird Žontar zu den wichtigsten slowenischen wirtschaftsgeschichtlichen Forschern gezählt für den Zeitraum vom Spätmittelalter bis zu den ersten Jahrzehnten der Neuzeit, besonders 16. Jahrhundert. Hier ist von grundlegender Bedeutung die Abhandlung über den Bauernhandel, die Feststellung über die Wichtigkeit des Handels und Verkehrs auf dem Weg von Süddeutschland über Villach zur kroatischen Grenze und der Beitrag zur Entdeckung des damals wichtigsten Handelswegs in Richtung Italien.

FRANC ROZMAN, DER BEITRAG JOSIP ŽONTARS ZUR
GESCHICHTSSCHREIBUNG SÜDOSTEUROPAS (S. 41-44)

Seinen Lebensabend widmete Žontar der weiten Problematik der Türkenabwehr. Den Höhepunkt ihrer Erforschung bildet die Monographie Der Nachrichtendienst und die Diplomatie der österreichischen Habsburger im Kampf gegen die Türken im 16. Jahrhundert (Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju). Die Lage der südslawischen Völker von der Ankunft der Türken bis zum 18. Jahrhundert hat er zusammenfassend und prägnant in seinem Referat Die Südslawen und die Türken auf dem ersten Mogersdorfer Symposium 1969 dargelegt. Zur Geschichte der Erforschung Südosteuropas gehört auch die Abhandlung Christian Wilhelm Heil, ein Diplomat, Projektmacher und national-ökonomischer Theoretiker des 18. Jahrhunderts. Žontar war somit einer der seltenen slowenischen Historiker, die in den fünfziger und sechziger Jahren in prominenten ausländischen Zeitschriften veröffentlichten.

Bibliografija Josipa Žontarja

- (poročilo) J. Cvijić, Über die Vergletscherung der albanisch-montenegrinischen Hochgebirge von den Prokletije bis zum Durmitor, v: Zeitschrift für Gletscherkunde X/1917, zv. 4-5, str. 250-253.
- O nečedni tekmi**, Pravni vestnik V/1925, str. 4-12.
- (ocena) Fr. Vatovec, K starejši upravni in gospodarski zgodovini laškega okraja, Ljubljana 1927, v: Čas XXII/1927-1928, str. 343-344.
- Sistematska dela iz pravne zgodovine Slovencev**, GMS XI/1930, str. 83-84.
- (ocena) Šišičev zbornik, Zagreb 1929, v: GMS XI/1930, str. 87-90.
- Kranjska gimnazija v dobi Napoleonove Ilirije**, Izvestje državne gimnazije v Kranju 1931, str. 1-18.
- Banke in bankirji v mestih srednjeveške Slovenije**, GMS XIII/1932, str. 21-35.
Ocena v: VSWG 27/1934, str. 206. (H. Aubin, Freiburg i. Breisgau).
- (ocena) A. Mell, Grundriß der Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte Steiermarks, Graz 1930, v: GMS XII/1932, str. 102-104.
- (ocena) H. Voltolini, Der Bericht über die Rechte des Herzogs von Kärnten in zwei Handschriften des Schwabenspiegels, Gedächtnisschrift für Georg von Below, Berlin 1928, v: GMS XIV/1933, str. 150-151.
- (ocena) Silvino Gigante, Monumenti di storia Fiumana. Libri del Cancelliere, Fiume 1912, 1931, v: GMS XIV/1933, str. 151.
- (ocena) M. Kos, Slovenska naselitev na Koroškem, Geografski vestnik VIII/1932, v: GMS XIV/1933, str. 151-152.
- (ocena) J. Polec, O odpravi nevoljništva na Kranjskem, ZZR IX/1932-1933, v: GMS XIV/1933, str. 152.
- Skupna podlaga zgodovine slovanskega prava**, Slovenski pravnik XLVII/1933, str. 162-171.
- (ocena) E. Schmidt, Die verfassungsrechtliche und politische Struktur des rumänischen Staates in ihrer historischen Entwicklung, München 1932, v: VSWG 26/1933, str. 408-409.
- (poročilo) Publikacije seminarja za zgodovino prava v srednji Evropi na pravni fakulteti Komenskega univerze v Bratislavi, v: Slovenski pravnik XLVIII/1934, str. 45.
- Hauptprobleme der jugoslawischen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte**, v: VSWG 27/1934, str. 347-373.
Ocena v: Jugoslovenski istoriski časopis III/1937, str. 478-479. (M. Kos).
- Cerkev in ustavni razvoj naših mest**, Kronika slovenskih mest I/1934, str. 189-192.
- (ocena) I. Striedinger, Hans Georg Pucher (Freiherr von Puech), ein Freisinger Diplomat des 17. Jahrhunderts, XII. Sammelblatt des historischen Vereins Freising, Freising 1920, v: GMS XV/1934, str. 121-122.
- (ocena) U. Inchiostri, Il comune e gli statuti di Arbe fino al secolo XIV, Roma 1931, v: Jugoslovenski istoriski časopis I/1935, str. 139-142.
- (ocena) B. Seuffert, Drei Register aus den Jahren 1478-1519, Untersuchungen zu Politik, Verwaltung und Recht des Reiches, besonders des deutschen Südostens, Innsbruck 1934, v: GMS XVI/1935, str. 141-143.
- (ocena) Die österreichische Zentralverwaltung. Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs. II. Abt. Von der Vereinigung der österreichischen und böhmischen Hofkanzlei bis zur Einrichtung der Ministerialverfassung (1749-1848): 2.Bd. J. Kallbrunner - M. Winkler, Die Zeit des

- Directoriums in publicis et cameralibus (1743-1760), Wien 1925; 3.Bd. Fr. Walter, Vom Sturz des Directoriums in publicis et cameralibus 1760/61 bis zum Ausgang der Regierung Maria Theresias, Wien 1934, v: GMS XVI/1935, str. 143-144.
- Zum Mass - und Geldwesen Ragusas**, VSWG 28/1935, str. 363.
- (nekrolog) **Prof. Mihajlo N. Jasinski**, Slovenski pravnik XLIX/1935, str. 455-456.
- Problem lastniških cerkva in samostanov v pravni zgodovini Jugoslovanov**, Slovenski pravnik XLIX/1935, str. 430-444.
- Ocena v: Jugoslovenski istoriski časopis III/1937, 461 (Al. Soloviev); Zeitschrift der Savignystiftung für Rechtsgeschichte LIX (kanon. Abt. 28) 1939, str. 629 (H. F. Schmid, Dunaj).
- (ocena) J. Šedivý, Oris zgodovine Jugoslovanov, Celje 1935, v: ČZN XXX/1935, str. 93-94.
- (ocena) T. Saturnik, O právu soukrovém u Slovanů v dobách starších, Praha 1934, v: Slovenski pravnik XLIX/1935, str. 51-53. O vplivu recenzije na češko strokovno literaturo gl. O. Sommer, Od Bohuše Riegra Theodoru Saturnikovi, Praha 1935, str. 4, 13, 27; R. Rauscher, O vedecké metody pri zkoumani soukromého práva u Slovanů v dobách starších, Bratislava 1935, 10 sl., str. 21, 27, 34.
- (ocena) M. Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, Ljubljana 1935, v: ČZN XXXI/1936, str. 88-90 in Ljubljanski zvon LVI/1936, str. 293-295.
- (ocena) Gr. Krek, Lastnina na divjačini, Maurovičev zbornik, Beograd 1934, v: VSWG 29/1936, str. 218.
- Prešeren in Kranj**, ČZN XXXII/1937, str. 204-212.
- Razvoj deželskih sodišč na Gorenjskem**, Slovenski pravnik LII/1938, str. 221-224.
- Zgodovina mesta Kranja** (s sodelovanjem W. Schmida (arheologija) in Fr. Steleta (umetnostna zgodovina). Ljubljana 1939, 530 str.
- Ocene v: ČZN XXXIV/1939, str. 110-112 (Fr. Zwitter); Sodobnost VII/1939, 474-475 (isti); Dejanje II/1939, str. 214-215 (B. Grafenauer); Dom in svet 51/1939, str. 353-354 (P. Blaznik).
- (skupaj z M. Kosom), **Neznana listina o gorenjskih lastniških cerkvicah 12. stoletja**, GMS XX/1939, str. 236-243.
- (ocena) Kočevski zbornik, Ljubljana 1939, v: Dom in svet 51/1939, str. 354-355.
- Za delovno skupnost slovenskih zgodovinarjev**, ČZN XXXIII/1938, str. 212-216.
- (ocena) J. Polec, Pripombe kranjske deželne komisije k Martinijevemu osnutku avstrijskega državlanskega zakonika, ZZR XVI/1939-1940, v: GMS XXI/1940, str. 133-134.
- K zgodovini prevedbe koseščin v kupna zemljišča**, Slovenski pravnik LII/1940, str. 285-295.
- Slovenske pravne starine**, Mladika XXI/1940, str. 136-138.
- Sodne lipe in mejna znamenja**, istotam, str. 175-177.
- Sramotilni stebri**, istotam, str. 214-218.
- Morišča in krvava znamenja**, istotam, str. 249-250.
- Tržna in obrtniška znamenja**, istotam, str. 281-282.
- Rovaši**, istotam, str. 310-311.
- Knežji kamen in vojvodski stol**, istotam, str. 349-350.
- (ocena) K. Zechner, Die Rechte der Kärntner Städte im Mittelalter und ihr Zusammenhang mit den Stadtrechten außerhalb Kärntens, München 1938, v: GMS XXII/1941, str. 87-88.
- Kranjski "consensus commercialis" in njegovo delo za napredek železarstva**, Tovarniški vestnik, Jesenice 1941, str. 11-12 (nadaljevanje je izostalo zaradi okupacije).
- Najstarejša sodna knjiga mesta Kranja (1517-1520)**, ZZR XVIII/1941-1942, str. 360-368.
- Kastavščina in njeni statuti do konca 16. stoletja**, ZZR XXI/1945-1946, str. 153-219.

- (ocena) H. F. Schmid, La legislazione bizantina e la pratica giudiziaria occidentale nel più antico codice slavo, Atti del congresso internazionale di diritto romano e di storia del diritto, Verona 27-29 Settembre 1948, Milano 1951, v: ZČ V/1951, str. 387.
- (ocena) A. Melik, Planine v Julijskih Alpah. Dela Inštituta za geografijo v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti 1, Ljubljana 1950, v: ZČ V/1951, str. 372-373.
- Ob šestoletnici Dušanovega zakonika, ZČ V/1951, str. 209-214.**
- Zur Problematik der älteren Sozial - und Wirtschaftsgeschichte der Völker Jugoslawiens, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung LX/1951, str. 369-383.**
- Ocena v: Historijski zbornik VI/1953, str. 123-124 (J. Šidak).
- Kranjski sodni red za deželna sodišča iz leta 1535, ZČ VI-VII/1952-1953, str. 566-587.**
- Rokopis dr. Tomaža Dolinarja (1760-1839), ZČ VIII/1954, str. 155-157.**
- (ocena) G. Ostrogorski, Pronija. Prilog istoriji feudalizma u Vizantiji i južnoslovenskim zemljama, Posebna izdanja SAN CLXXVI, Vizantološki institut knj. 1, Beograd 1951, v: ZČ VIII/1954, str. 258-262.
- (ocena) Greta Mecenseffy, Im Dienste dreier Habsburger. Leben und Wirken des Fürsten Johann Weikhard Auersperg (1615-1677), Archiv für österreichische Geschichte 114/1938, v: ZČ VIII/1954, str. 296-299.
- O našem starem žebjarstvu, Loški razgledi II/1955, str. 85-86.**
- Arhiv poveljstva armadne skupine maršala Svetozarja Borojevića (1916-1918), Kronika IV/1956, str. 39-47.**
- Platnarstvo in sitarstvo v loškem gospostvu v 18. stoletju, Loški razgledi III/1956, str. 89-102.**
- Zur Problematik der Rechtsarchäologie bei den Völkern Jugoslawiens, v: Studien zur älteren Geschichte Osteuropas I. Teil, Wiener Archiv für Geschichte des Slaventums und Osteuropas II., Wien 1956, str. 169-202.**
- Cehovi (Slovenija), Enciklopedija Jugoslavije 2, Zagreb 1956, str. 340-341.**
- Svilgojstvo in svilarstvo na Slovenskem od 16. do 20. stoletja, SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Dela 11, Inštitut za zgodovino, sekcija za občo in narodno zgodovino 3, Ljubljana 1957, 160 str.**
- Zapora proti kugi v Karavankah v letih 1713-1716, Prispevek k zgodovini blagovnega prometa in organizacije trgovine na Slovenskem v 18. stoletju, Tržiški vestnik VI/1957, št. 11, priloga.**
- Ločan Volbenk Schwarz, Prispevek k zgodovini finančnega gospodarstva v dobi Friderika III. in Maksimilijana I., Loški razgledi 4/1957, str. 25-34.**
- Soseskini (cerkveni) "hisi" v Beli Krajini, Slovenski etnograf X/1957, str. 77-80.**
- Nastanek, gospodarska in družbena problematika policijskih redov prve polovice 16. stoletja za dolnjeavstrijske dežele s posebnim ozirom na slovenske pokrajine, ZČ X-XI/1956-1957, str. 32-121.**
- Christian Wilhelm Heil, ein Diplomat, Projektmacher und national-ökonomischer Theoretiker des 18. Jahrhunderts, Südostforschungen XVII/1958, str. 376-406.**
- Das älteste Gerichts - und Stadtbuch von Krainburg/Kranj (1517-1520), v: Studien zur älteren Geschichte Osteuropas II. Teil, Wiener Archiv für Geschichte des Slaventums und Osteuropas III, Wien 1959, str. 186-200.**
- (nekrolog) Gregor Čremošnik (1890-1958), Südostforschungen XVIII/1959, str. 391-394.**
- Villach und der Südosten, 900 Jahre Villach - Neue Beiträge zur Stadtgeschichte, Villach 1960, str. 459-522.**

- Vloga Kranja v blagovnem prometu v teku stoletij (do 19. veka)**, 900 let Kranja, Spominski zbornik, Kranj 1960, str. 137-159.
- Trgovska računica loškega veletrgovca Franca Oblaka-Wolkensperga iz leta 1677**, Loški razgledi 7/1961, str. 88-93.
- Villach-Nürnberg und der Südosten**, Jahrbuch des Museums der Stadt Villach 1/1961, str. 89-100.
- Der Stand der Forschung über die südslawische ländliche Ordnung**, v: Die Anfänge der Landesgemeinde und ihr Wesen, Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte, Vorträge und Forschungen VIII/1964, str. 419-441.
- Mihael Gaismair in Hrvatje**, ZČ XIX-XX/1965-1966, str. 205-218.
- Kranjski deželni vicedom. Prispevek k zgodovini srednjeveške finančne uprave na Kranjskem**, SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Razprave V, Ljubljana 1966, str. 277-318.
- Drobec registra ljubljanskega nakladniškega urada iz leta 1544**, Kronika XVI/1968, str. 32-44.
- F. V. Hörnigkova statistika obrtnikov slovenskih mest in trgov iz leta 1673**, Kronika XVIII/1970, str. 80-82.
- Gojtejev sviloprejk**, v: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I., Ljubljana 1970, str. 409-415.
- Pomembni kranjski zdravniki preteklosti**, Kranjski zbornik 1970, str. 343-348.
- Vloga in pomen Ptuja v mednarodni trgovini poznega srednjega in zgodnjega novega veka**, Kronika XIX/1971, str. 149-151.
- Michael Černović, Geheimagent Ferdinads I. und Maximilians II., und seine Berichterstattung**, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 24/1971, str. 169-222.
- (nekrolog) **Milko Kos (1892-1972)**, Südostforschungen XXXI/1972, str. 344-349.
- Die Südslawen und die Türken**, Internationales Kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 1969 in Mogersdorf, Eisenstadt 1972, str. 95-108.
- Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju**, SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Dela 18, Ljubljana 1973, 263 str.
- Pavlu Blazniku ob sedemdesetletnici**, Kronika XXI/1973, str. 127-130.
- (skupaj z B. Otorepцем) **Božja sodba (ordal) sveče v Kamniku leta 1398**, ZČ XXVII/1973, str. 321-328.
- Zgodovina mesta Kranja**, Kranj 1982, XLVII + 530 str. Ponatis knjige iz leta 1939 z dodatkom v uvodu: Uredniški odbor, Ob ponatisu Zgodovine mesta Kranja; Andrej Valič, Arheološka raziskovanja na Kranjskem območju v preteklih štirih desetletjih; Jože Žontar, Novejša dogajanja o zgodovini Kranja in njegovega območja; Cene Avguštin, Novejša raziskovanja o umetnostni zgodovini Kranja.

Uporabljene kratice:

- ČZN Časopis za zgodovino in narodopisje
 GMS Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo
 VSWG Vierteljahrschrift für Sozial - und Wirtschaftsgeschichte
 ZČ Zgodovinski časopis
 ZZR Zbornik znanstvenih razprav juridične fakultete

